

Saavutettavuuskartoitus Rapolanharjun muinaismuistoalue

3.8.2007

Kohde:	Rapolanharju, Sääksmäki, Valkeakoski
Kartoituksen tekijä:	Jenni-Juulia Wallinheimo
Työn ohjaus:	Sari Salovaara, Kulttuuria kaikille -palvelu, Valtion taidemuseo
Ajankohta:	16.7.–3.8.2007
Yhteyshenkilön nimi kohteessa:	Olli Soininen
Osoite:	Kustaa III:n katu 6, 13100 Hämeenlinna
Puhelin:	050 428 5556
Sähköposti:	Olli.Soininen@nba.fi
Internet:	http://www.nba.fi/fi/mjhrapola

Kulttuuria kaikille
Kultur för alla
Culture for All

Kulttuuria kaikille -palvelu

Taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS
Valtion taidemuseo
Kaivokatu 2
FIN-00100 Helsinki

info@kulttuuriakaikille.fi
p. +358 (0)9 1733 6378
f. +358 (0)9 1733 6216
www.kulttuuriakaikille.fi

Sisältö

1	Hankesuunnitelma	4
1.1	Taustaa	4
1.2	Hankesuunnitelma lyhyesti	4
1.2.1	Reitit ja rekonstruktio	4
1.2.2	Maisemanhoitotyöt	4
1.2.3	Rapolan kartanon puutarha	5
1.2.4	Näyttely	5
1.2.5	Hankkeen organisaatio	5
1.3	Hankkeen työllistävä vaikutus	5
2	Esteettömyyteen liittyviä rakentamismääräyksiä ja mitoitusohjeita	6
2.1	Pysäköinti ja kulkuväylät	6
2.1.1	Määräys	6
2.2	Oviaukot	6
2.2.1	Määräys	6
2.3	Tasoerot	6
2.3.1	Määräys	6
2.4	Luisikat	6
2.4.1	Määräys	6
2.5	Portaat	7
2.5.1	Määräys	7
2.6	Muita mitoitusohjeita	7
2.6.1	Penkki	7
2.6.2	Poikkilaudoitettu polku	7
2.6.3	Kaide	8
3	Rapolanharjun muinaismuistoalueen saavutettavuuskartoitus	9
3.1	Saapuminen Rapolanharjulle ja Voipaalaan	9
3.1.1	Liikenteen opasteet	9
3.1.2	Liikenneyhteydet	9
3.2	Pysäköintialue	9
3.2.1	Autojen sijoittelu ja kentän kunto	9
3.2.2	Opasteet kohteeseen	10
3.3	Reitti pysäköintialueelta kohteisiin	13
3.3.1	Suunnistaminen ja levähdyspaikat	13
3.3.2	Parannusehdotuksia	14
3.4	Talli, tuleva näyttelytila	15
3.4.1	Sisäänkäynnin edusta	15
3.4.2	Sisäänkäynti	16
3.4.3	Näyttelytila	17
3.4.4	Valaistus- ja ääniolosuhteet, sekä ilmanlaatu	20

3.4.5	Muuta näyttelyyn liittyvää	21
3.5	Grillikatos	22
3.5.1	Parannusehdotuksia	23
3.6	WC-tilat	24
3.6.1	Parannusehdotuksia	25
3.7	Messureitti harjulle	27
3.7.1	Polun pinta ja jyrkkyys	27
3.7.2	Opasteet	29
3.8	Harjuhaudan suu ja nousu linnavallille	29
3.8.1	Muinaislinnan eteläportti	29
3.8.2	Polku eteläportin läpi valleille	30
3.8.3	Eteläportilta messureittiä vaille	30
3.9	Vallipolku Vanajaveden puolella	31
3.9.1	Opastus	32
3.9.2	Levähdyspaikat	32
3.9.3	Painanteet	33
3.9.4	Harjun äänimaisema	34
3.10	Itäreuna luoteesta pääportille	34
3.10.1	Opastus	35
3.11	Polku pysäköintialueelta pääportille	35
3.11.1	Ensimmäinen nousu	36
3.11.2	Loivan nousun alue	36
3.11.3	Nousu pääportille	37
3.11.4	Pääportti	39
3.12	Harjuhaudan tie	39
3.12.1	Parannusehdotuksia	40
3.13	Luoteisportilta kalmistoille	40
3.13.1	Parannusehdotuksia	41
3.14	Rapolankujaa kalmistoille	41
3.14.1	Matomäen kalmisto	41
3.14.2	Hirvikallion kalmisto	42
3.15	Viestintä	43
3.15.1	Kartta / esite	43
3.15.2	Internet-sivut	44
4	Yhteenveto työsuunnitelman pohjaksi	45

1 Hankesuunnitelma

Olli Soininen

1.1 Taustaa

Valkeakoskella järjestetään vuonna 2009 asuntomessut, joiden kävijävirrasta osa ohjautuu myös Valkeakosken eteläpuolelle Sääksmäelle. Siellä oleva Rapolanharjun alue on keskeinen osa Vanajaveden kansallismaisemaa ja yksi maamme arvostetuimmista kulttuuriympäristöalueista. Rapolan kartano on myös presidentti P.E. Svinhufvudin syntymäkotina.

Vuonna 1993 valtioneuvosto teki päätöksen Rapolanharjun hankkimisesta Suomen valtiolle. Alueen haltijaksi tuli Museovirasto. Vuonna 1994 Museovirasto laati esiselvitysten pohjalta Rapolanharjun käyttö- ja hoitosuunnitelman, jonka tavoitteena on ylläpitää ja palauttaa alueen kulttuuri- sekä luontoarvoja. Lisäksi tavoitteena on kehittää alueesta monipuolinen opetus-, matkailu- ja virkistysalue. Museoviraston johdolla toteutettiin vuosina 2000–2003 Suomen Akatemian rahoittama poikkitieteellinen tutkimusprojekti, jonka tulokset julkaistiin viitenä kirjana.

Museovirasto on toteuttanut Rapolanharjun hoitosuunnitelmaa vuosittain pääosin työvoimahallinnon tuella. Nykyisellään Rapolanharjun opastusrakenteet ovat kuitenkin keskeneräisiä eikä maasto tule kestävästi lisääntyvää kävijämäärää ilman uusia kulkurakenteita ja parannettua kulunohjausta.

Rapolanharjun eteläpäässä sijaitsevassa Valkeakosken kaupungin omistamassa Voipaalan kartanossa toimii lastenkulttuurikeskus ja taidekeskus. Rapolan ja Voipaalan kartanot liittyvät läheisesti toisiinsa paitsi sijaintinsa myös yhteisen historiansa puolesta. Valkeakosken kaupungin suunnitelmissa on jatkossa kehittää Voipaalan kartanoa mm. verkottamalla muiden toimijoiden kanssa. Rapolanharjun ja kartanon alueen niveltäminen Voipaalan toimintaan tukee kummankin osaltaan harjoitettavaa kulttuuriperintökasvatusta. Valkeakosken asuntomessujen teemana on ympäristöön sopiva uudisrakentaminen. Ihminen on muokannut Rapolanharjun ympäristöä tutkimusten mukaan ensimmäisen kerran jo 3500 vuotta sitten ja yhtäjaksoisesti alueella on ollut ihmisasutusta lähes 2000 vuotta. Rapolanharju tarjoaakin oloissamme ainutlaatuisen mahdollisuuden havainnoida meitä ympäröivää menneisyyttä ja oppia näkemään sen merkitys osana nykyisyyttä.

Valkeakosken asuntomessujen kävijämääräksi on arvioitu 150 000 henkeä. Jos messukävijöistä noin 5 % vierailee Rapolanharjulla, merkitsee se arviolta 7500 kävijää kuukauden aikana. Aktiivisella markkinoinnilla ja opastuksella kävijämäärä voi vielä lisääntyä. Asuntomessujen aikana onkin ainutlaatuinen mahdollisuus tehdä tunnetuksi Rapolanharjua ja sen edustamia kulttuuriarvoja.

1.2 Hankesuunnitelma lyhyesti

Hankkeen päätavoitteena on kunnostaa ja rakentaa Rapolanharjun opetukseen ja matkailuun liittyvät rakenteet siten, että yleisölle on mahdollista tarjota tietoa kulttuuriympäristöstä; kulttuurimaisemasta, rakennetusta kulttuuriympäristöstä, arkeologisesta kulttuuriperinnöstä ja muusta aineellisesta kulttuuriperinnöstä. Toteutuksessa huomioidaan kohteiden saavutettavuus ja esteettömyys-näkökulmat.

1.2.1 Reitit ja rekonstruktio

Hankkeen yhteydessä ohjataan uudelleen kulku Rapolan muinaislinnalle Voipaalan kartanon pihapiirin kautta. Rapolanharjun opasteet sekä matkailuun ja opetuskäyttöön liittyvät reittirakenteet uusitaan ja maastoon asennetaan kävijälaskurit. Kulkua ohjaamaan ja helpottamaan rakennetaan maastoon siltoja sekä käytäviä, jotka ehkäisevät myös eroosiota herkillä muinaisjäännösalueilla. Rakenteissa ja opasteissa huomioidaan esteettömyys sekä saavutettavuus mm. erityisryhmien kuten näkövammaisten ja liikuntarajoitteisten näkökulmasta. Opasteiden nykyiset tekstit tarkistetaan ja rakennettuun ympäristöön, luonnonympäristöön sekä kulttuurihistoriaan liittyviä opasteita lisätään. Harjulle johtavan polun alkuun Voipaalan pihapiiriin teetetään hirsinen, 15–20 metrin pituinen rekonstruktio muinaislinnan valleista. Museoviraston vallirekonstruktio talletetaan messujen jälkeen Voipaalaan rakennuspaikalleen. Töiden toteutus on vuosina 2007–2009, painopiste vuonna 2008.

1.2.2 Maisemanhoitotyöt

Muinaislinnan ja kalmistoalueiden maisemanhoitotyöt jatketaan ja laajennetaan uusille alueille voimassa olevan hoitosuunnitelman mukaisesti. Työvoima tulee Etelä-Pirkanmaan työvoimatoimiston/ Valkeakoski sekä RISE/VAHO:n kautta. Töiden toteutus on vuosina 2007–2009, painopiste vuosina 2007–2008.

1.2.3 Rapolan kartanon puutarha

Rapolan kartanon ympäristön vanhimmat rakenteet periytyvät 1850-luvulle, jolloin kamreeri P.G. Svinhufvud uudisti kartanon ympäristön. Rapolan kartanon puutarhan ja puiston hoitoon palkataan puutarhuri, joka tekee alueiden hoitosuunnitelmat ja toteuttaa ne vuosina 2007–2009. Painopiste on vuodella 2008.

1.2.4 Näyttely

Valkeakosken kaupunki kunnostaa Voipaalan kartanon tallirakennuksista tilan näyttelytilaksi. Tiloihin suunnitellaan Rapolanharjun ja Sääksmäen esihistoriasta, historiasta ja ympäristöstä kertova Museoviraston näyttely. Näyttelyissä panostetaan myös saavutettavuuteen ja esteettömyyteen. Suunnittelu tehdään vuonna 2008 ja toteutus vuosina 2008–2009. Näyttely valmistuu asuntomessuille, joiden aikana näyttelyssä on Museoviraston palkkaama opas. Näyttelyyn tulee myös muinaislinnaa esittävä kosketeltava pienoismalli näkövammaisille; heille tehdään lisäksi erilliset opasteet. Museoviraston näyttely talletetaan Voipaalan tiloihin.

1.2.5 Hankkeen organisaatio

Hankkeen ohjauksesta, suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa Museovirasto. Hankkeelle nimetään yhteistyöryhmä, jossa ovat Museoviraston lisäksi Valkeakosken kaupungin ja Pirkanmaan TE-keskuksen edustajat. Vastaavana suunnittelijana ja hankkeen vetäjänä Museovirastossa on tutkija Olli Soininen. Valkeakosken kaupungin yhteistyöhenkilönä on kulttuuritoimenjohtaja Reijo Tepsa.

1.3 Hankkeen työllistävä vaikutus

Hankkeen aikana 2007-2009 työllistyy suoraan hankerahoituksella 8,5 htv sekä ostopalveluina arviolta 2 htv. Lisäksi yhteisrahoitteisen toiminnan kautta työllistyy arviolta 3,75 htv pitkäaikaistyöttömiä (Etelä-Pirkanmaan työvoimatoimisto) sekä 10 htv vankityövoimaa (RISE/VAHO).

Hankkeen jälkeinen työllistävä vaikutus perustuu alueen kunnossapidon järjestämiseen sekä matkailu- ja opetuskäytön lisääntymisen mukanaan tuomaan sysäykseen ja on arviolta 1–3 htv.

2 Esteettömyyteen liittyviä rakentamismääräyksiä ja mitoitusohjeita¹

2.1 Pysäköinti ja kulkuväylät

2.1.1 Määräys

Osan rakennuksen autopaikoista tulee soveltua pyörätuolin käyttäjälle. Nämä paikat tulee sijoittaa rakennukseen pääsyn kannalta sisäänkäyntiin nähden tarkoituksenmukaisesti ja ne tulee merkitä liikkumisesteisen tunnuksella. Näiltä auto-paikoilta, sekä tontin tai rakennuspaikan rajalta on oltava pyörätuolin ja pyörällisen kävelytelineen käyttäjälle soveltuva kulkuväylä määräyksissä tarkoitettuun rakennukseen ja tiloihin.

Ohjeet Liikkumisesteisen käyttöön soveltuva autopaikka on leveydeltään vähintään 3600 mm ja pituudeltaan vähintään 5000 mm. Suositeltava etäisyys kohteesta on korkeintaan 25m.

Kulkuväylillä kääntymistilaa ja tiloissa liikkumista mitoittaa sekä ulko- että sisäkäyttöön soveltuvan pyörätuolin pyöräh-dysympyrä, jonka halkaisija on 1500. Liikkumisesteiselle soveltuva kulkuväylä on helposti havaittava, pinnaltaan tasainen ja luistamaton sekä riittävän kova. Ovet ovat helposti aukeavia.

2.2 Oviaukot

2.2.1 Määräys

Asuinrakennuksia lukuun ottamatta pyörätuolin ja pyörällisen kävelytelineen käyttäjille soveltuvien sisäänkäyntien, ovien ja aukkojen vapaan leveyden on oltava vähintään 850 mm. Kulkuväylältä hallinto-, palvelu-, liike- ja työtiloihin johtavien ovien vapaan leveyden on oltava vähintään 800 mm. Kynnykset saavat olla enintään 20 mm korkeita. Kulkuväylällä ei saa olla eikä siihen saa rajautua kulkukorkeuden vähimmäismitan 2100 mm alittavia suojaamattomia ulokkeita tai muita törmäysvaaraa aiheuttavia rakennusosia eikä putoamisvaaraa aiheuttavia tasoeroja.

2.3 Tasoerot

2.3.1 Määräys

Toiminnallisesti toisiinsa yhteydessä olevien kerrostasojen välillä tulee olla pyörätuolin käyttäjälle soveltuva hissi tai muu kiinteästi asennettu henkilöiden nostoon tarkoitettu laite, ellei yhteyttä ole mahdollista järjestää toisiinsa liittyvillä luiskilla ja tarvittavilla luiskien välitasanteilla. Milloin kerroskorkeuden mittainen tai tätä suurempi tasoero järjestetään porrasyhteydellä, liikkumisesteiden yhteys on järjestettävä hissillä.

2.4 Luiskat

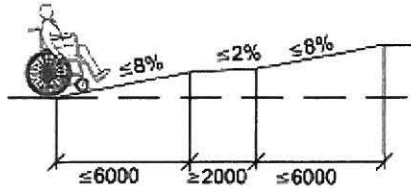
2.4.1 Määräys

Luiska saa olla kaltevuudeltaan enintään 8 % (1:12,5) ja pituudeltaan yhtäjaksoisena enintään kuusi metriä, jonka jälkeen kulkuväylällä edellytetään vaakasuoraa vähintään 2000 mm pituisia välitasannetta. Ilman välitasanteita jatkuva luiska saa olla enintään 5 % (1:20) kalteva. Jos ulkotilassa olevaa luiskaa ei voida pitää sisätilassa olevaan luiskaan verrattavassa kunnossa, kaltevuutta vastaavasti loivennetaan.

Ohjeet Rakennuksen sisäänkäynnille johtava tai rakennuksen sisäiseen liikenteeseen tarkoitettu 8% enimmäiskaltevuudessa oleva luiska soveltuu yleensä vain alle metrin tasoerolle luiskan kokonaispituuden vaatiman tilantarpeen vuoksi. 960 mm korkuinen nousu vastaa 14 metrin luiskaa välitasanteineen.

Luiskan on oltava leveydeltään (vapaa leveys) 900–1 800 mm. Luiska voi olla leveydeltään 900mm, kun se on pituudeltaan korkeintaan 6 000 mm (6 m). 1 800 mm levyinen luiska mahdollistaa pyörätuolien ohittamisen. Luiskan reunoille tarvitaan 50mm korotukset putoamisen estämiseksi, sekä kaiteet.

¹F1 YMPÄRISTÖMINISTERIÖ, Suomen rakentamismääräyskokoelma 2005. Esteetön rakennus. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=24296&lan=fi>

Kuva 1: Helsingin rakennusviraston SURAKU esteettömyyskriteerit, taulukko 3.

2.5 Portaat

2.5.1 Määräys

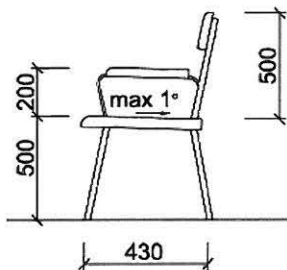
Hallinto-, palvelu- ja liiketiloja sisältävien rakennusten auloissa ja muissa sisäisen liikenteen tiloissa porrasaskelmat on mitoitettava etenemiltään vähintään 300 mm pituisiksi sekä nousuiltaan enintään 160 mm korkeiksi. Aulojen, muiden sisäisen liikenteen sekä ulkotilojen luiskien ja portaiden molemmille sivuille on asennettava helpokäyttöiset ja turvalliset käsijohteet. Johteiden tulee jatkuva yhtenäisinä myös välitasanteiden osuudella.

Ohjeet² Esteettömyyttä tavoiteltaessa portaiden tulisi olla määräystä loivemmat. Ulkoportaan suurin sallittu nousu on 130mm ja etenemä 400mm. Yleensä suositellaan 120mm nousua ja 390mm etenemää. Portaiden molemmille puolille tarvitaan käsijohde. Kulkuväylällä tulee olla 1 200 mm ennen porrasta näkövammaisia varoittava pinta, joka toteutetaan materiaali- ja tummuuseroilla.

2.6 Muita mitoitusohjeita

2.6.1 Penkki

Levähdyspaikoille on hyvä tehdä erikorkuisia istuimia. Lapsille esim. 300mm, aikuisille 400-450mm ja jäykistä nivelistä kärsiville 500-550mm korkeita.

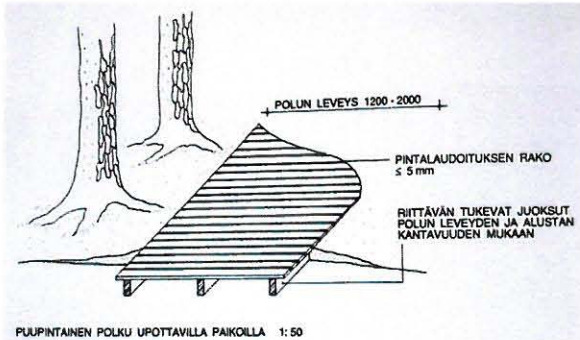

Kuva 2: Helsingin rakennusviraston SURAKU esteettömyyskriteerit, taulukko 14.

2.6.2 Poikkilaudoitettu polku

Kosteiden, pehmeiden ja hankalien paikkojen ylitykseen rakennettava lankkupolku (suositeltava leveys 1200–2000mm) tehdään poikkisuuntaisesta laudoituksesta. Kulkusuuntaan kohtisuorassa oleviin laudanrakoihin pyörätuolin pyörät eivät jää kiinni. Rakojen tulee olla kapeita, leveydeltään enintään 5 mm. Puupintaisen polun tulee olla mahdollisimman vaaka-suora ja tasainen, sillä puupinta on aina liukas märkänä.

²I.Verhe&SIU, Esteettä luontoon liikkumaan 1994, luiskat ja portaat ulkona s.27

Kuva 3: Poikkilaudoitettu polku. I.Verhe&SIU, Esteettä luontoon liikkumaan 1994, s.112 ja 122. Esimerkkikohde on Metsähallituksen Suomussalmella sijaitseva Hossa.

2.6.3 Kaide

Luisiin ja portaisiin tarvitaan molemmin puolin käsijohde, joka ulottuu molemmissa päissä 300mm luiskan tai portaan alkamiskohdan yli. Käsijohde jatkuu yhtenäisenä myös lepotasojen yli. On suositeltavaa käyttää kahta päällekkäistä käsijohdetta, joista ylempi on 900mm ja alempi 700mm korkeudella. Ulkonevat käsijohteiden päät voidaan tällöin yhdistää, jolloin vaatteiden ym. kiinnitakertumisvaara poistuu.

Käsijohteen tulee olla profiililtaan mieluummin pyöreä, \varnothing 30–40mm ja pyöristetynä profiilina leveydeltään 25–30mm ja kokonaisympärysmitaltaan 120–180mm. Johteen tulee olla muodoltaan ja kiinnitykseltään sellainen, ettei otetta tarvitse irrottaa kiinnityskohtien kohdalla.

3 Rapolanharjun muinaismuistoalueen saavutettavuuskartoitus

3.1 Saapuminen Rapolanharjulle ja Voipaalaan

3.1.1 Liikenteen opasteet

Rapolanharju sijaitsee Hämeessä, n. 8km Valkeakosken keskustasta Sääksmäellä. Alueelle ohjaavat liikennemerkkit löytyvät Helsinki-Tampere moottoritiltä nro 3, kantatieltä 130, sekä Valkeakosken läpikulkutieltä 310.

Kuva 4: Vasemmalla ylhäällä viitta tieltä 310. Oikeassa reunassa kasvillisuuteen hukkuva opaste pysäköintialueen kohdalla.

Parannusehdotuksia Hannunvaakunoin kuvioidut opasteet ovat yhtä lukuunottamatta asianmukaiset. Viimeinen parkkipaikalle johtava viitta tulee etelästä ajavalle yllättäen sireeniaidan ja kahden vaahteran takaa ja sisältää runsaasti erilaisista informaatiota. Opastetta kuvatessani kaksi autoa teki äkkijarrutuksen merkin kohdalla päästäkseen pysäköintialueelle. Asuntomessujen aikana merkin huono näkyvyys voi johtaa kasvavien kävijämäärien myötä peräänajoihin. Ongelma on korjattavissa kasvillisuuden karsimisella. Valkeakosken suunnasta sama merkki näkyy hyvin.

Valkeakoskella tiellä 310 olevassa opasteessa (kuvan 4 vas. ylänurkka) mainitaan vain Voipaalan taidekeskus olettaen, että matkailija tietää linnavuoren sijaitsevan kartanon läheisyydessä.

3.1.2 Liikenneyhteydet

Alueelle pääsee kätevästi autolla. Polkupyörällä saapuvia varten Sääksmäellä ei ole erillisiä kevyenliikenteen väyliä. Harjun alueella pyöräily on eroosiovaaran vuoksi kielletty, mutta alueella ei ole asiasta kertovia kieltotauluja.

Valkeakoskelta pääsee Voipaalaan arkisin neljä kertaa päivässä linja-autolla klo 9.00-16.20. Lauantaisin liikennöi kolme vuoroa klo 9.00-14.05. Sääksmäen tienhaaraan, n. 1,3km päähän pääsee joka päivä 18 kertaa/vrk Helsinki-Tampere pikavuoroilla, jotka poikkeavat myös Valkeakoskella. Arkisin vuoroja on pari lisää.

Asuntomessujen ajaksi on suunnitteilla linja-autokuljetus messualueelta Rapolanharjulle ja takaisin.

Parannusehdotuksia Linja-autokuljetusta suunniteltaessa olisi hyvä miettiä, miten myös liikuntaesteiset voidaan huomioida kuljetuspalvelussa. Parhaassa mahdollisessa tapauksessa kuljetuskalustoksi järjestyisi liikuntavammaisille sopivia, hissinstimella varustettuja autoja, joihin mahtuu pyörätuolin lisäksi helposti myös lastenvaunujen tai rollaattorin kanssa. Mikäli tämä ei ole mahdollista, liikuntavammaisille voisi järjestää esim. kerran vuorokaudessa edestakaisen invataksikuljetuksen messulta harjulle. Palvelusta on tärkeää muistaa tiedottaa aina oheiskohteen esittelyn yhteydessä; lehdistä, messuilla ja www-sivuilla.

3.2 Pysäköintialue

3.2.1 Autojen sijoittelu ja kentän kunto

Voipaalan kartanon ja Rapolanharjun yhteinen pysäköintialue sijaitsee n. 170m kävelymatkan päässä Voipaalan kartanosta ja 210m päässä Rapolanharjulle johtavalta kunnostettavalta messureitiltä. Pysäköintialue jakautuu kolmeen osaan, joista yksi on varattu liikennemerkillä linja-autoille. Kahden linja-auton lisäksi alueelle mahtuu korkeintaan n. 25–30 henkilöautoa. Pysäköintiäikää ei ole rajattu, eikä paikkoja merkitty.

Kuva 5: Pysäköintialue saapumissuunnasta katsottuna. Oikealle etuviistoon jää näkymättömiin kahdelle linja-autolle varattu alue. Kuvassa vasemmalla Voipaalan kartanon ilmoitustaulu, jossa kerrotaan kartanon aukioloajoista ja näyttelyistä. Museoviraston opaste sijaitsee oikeanpuolimmaisena pysäköintialueen taka-osassa.

Kuva 6: Pysäköintialueen maapohja on erikokoisista kivistä huolimatta kova ja tasainen.

Pysäköintialue on melko tasainen. Nurmikon ympäröimä hiekkakenttä on painunut autojen alla kovaksi ja tiiviiksi, eikä pinta upota. Alueella on harvoina laikkuina pientä soraa, sekä jonkin verran käpyjä. Kentän pinnassa on sisääntulon lähettyvillä muutamia matalia 5–10mm ajouria, sekä 6–8kpl matalaa sadeveden tekemää painaamaa. Parkkipaikan tasainen hiekkamaa sopii kovuutensa ja tasaisuutensa ansiosta kohtalaisesti pyörätuolilla liikkujille.

Parannusehdotuksia Alueelle tarvitaan 1–2 kyltein merkittyä ja maahan piirrettyä invapaikkaa (Kts. mitoitusohjeet / pysäköinti). Ne voisi mahdollisuuksien mukaan sijoittaa myös Pytingin, autotallin tai Ilkka-ateljeen tienoille. Huonosti kävelevälle, esimerkiksi rollaattorin käyttäjälle, olisi edullista päästä nykyistä lähemmäs Voipaalan kartanoa ja talliin rakennettavaa näyttelyä. Mikäli kirjaston kenttää joudutaan käyttämään messujen aikana pysäköintiin, se ei kuitenkaan sovi invapaikkojen sijoittamiseen, koska kentältä on jyrkkä 15 metriä pitkä, kivijalasta arvioituna 11% laskeva rinne alas pihapiiriin.

Mikäli vammaispysäköintipaikat voidaan järjestää muualle kuin pysäköintialueelle, niistä on tärkeää kertoa opasteilla sisäänajon yhteydessä, sekä osana muuta tiedotusta esitteissä, kartoissa ja www-sivuilla.

Autojen nykyinen pysäköintitapa U:n muotoon parkkipaikan reunoille jättää parkkipaikan keskustan ainoaksi mahdolliseksi kulkuväyläksi, mikä on aina turvallisuusriski peruutuspeilien ulottumattomiin jääville, kuten lapsille ja pyörätuolinkäyttäjille.

Pysäköintialueella ei ole telinettä polkupyörille. Voipaalan kartanon edessä, portaiden vasemmalla puolella on teline kolmelle pyörälle. Halutaanko pyörien jättämistä autojen sekaan ohjailta esim. telineitä tarjoamalla?

3.2.2 Opasteet kohteeseen

Kuva 7: Pysäköintialueen nykyisten opasteiden ongelmana on niiden sijainti ja korkeus.

Pysäköintialueen luoteisreunalla on kaksi Museoviraston opastetaulua, joista vasemmanpuoleinen esittelee Rapolanharjun muinaismuistoalueen tärkeimmät nähtävyydet, sekä niiden sijainnin kartalla. Toiseen karttaan on merkitty maastoon sijoitetut opasteet. Oikeanpuoleisessa taulussa kerrotaan tarkemmin linnavuoren historia, muinaislinnan käyttötarkoitus ja rakenne.

Opastetaulujen fonttina on Arial, joka on saavutettava. Otsikoiden korkeus on 15mm, tekstin korkeus 4mm ja riviväli 5mm. Yleiskieliset tekstit ovat suomeksi ja englanniksi. Ennakkotietämystä vaativat termit (mm. suppa eli harjuhauta, rautakausi 0-1100jkr) on selitetty tekstissä.

Taulut on toteutettu kirkkaasta, kiiltävästä akryylistä, minkä vuoksi niissä näkyy paljon heijastuksia. Taulujen alla on opasteiden suuntainen 20mm–30mm korkuinen leveä betonilaatta, joka estää näkövammaisia törmäämästä tauluun.³

Parannusehdotuksia Vaikka alueella on kaksi erillistä toimijaa, opasteiden osalta kannattaa tehdä yhteistyötä ja merkitä vierailijoille olennaiset asiat ja palvelut yhteiseen opastetauluun. Ensimmäinen vierailijan kohtaama opaste luo ensivaikutelman kohteesta. Hyvä opaste toivottaa vieraat tervetulleeksi ja antaa ensikertalaiselle ohjeet ja varmuuden siitä, miten kohteessa tulisi toimia. Pysäköintipaikalta lähtevän harjureitin alkupuolella on Museoviraston ohjeita muinaismuistoalueella liikkumisesta, mutta opaste ei tavoita muita reittejä kulkevia vieraita. Ohjeita kirjoitettaessa kannattaa välttää kieltojen painottamista positiivisen tunnelman sijaan.

Uutta yhteistä "pääopastetta" suunniteltaessa kannattaa panostaa taiton selkeyteen. Kirjasinkokoa voisi kasvattaa nykyistä suuremmaksi, jotta tekstin pystyy lukemaan myös muutaman askeleen päästä⁴. Nykyinen kirjasintyyppi Arial on suositeltava ja myös johdonmukainen valinta, mikäli harjureitin kaikkia opasteita ei lähdetä uusimaan.

Opasteissa tulisi kertoa useammalla kielellä perusasiat, jotka vastaavat kysymyksiin mitä, missä, milloin. Monipuolisen ja laajan kohteen hahmottamista helpottaisi se, että Voipaalan pihapiiristä olisi tarjolla erillinen, harjualueella tarkempi kartta nimetyin rakennuksin ja selkeästi merkityin puistokäytävin (Kuva 10). Siitä olisi hyvä käydä ilmi, mitkä rakennuksista ovat avoinna yleisölle ja mihin kaikkialle on esteetön pääsy. Kartassa, kuten muissakin opasteissa, kannattaa kertoa jonkin verran myös etäisyyksiä.

Museoviraston nykyiset opasteet on sijoitettu liian ylös (alareuna 1250mm, yläreuna 1840mm). Suositeltava lukualueen korkeus, joka huomioi lapset ja pyörätuolinkäyttäjät on 1100mm – 1600mm⁵. Voipaalan kartanon opastetaulu on hyvän korkuinen, loogisella paikalla ja muunneltavissa, mutta tiedottaminen erillisillä lapuilla vaikeuttaa kokonaisuuden hahmottamista. Opasteen kokokaan ei riitä koko alueesta kertovaan yhteiseen opastukseen. Paikalle kannattaisi suunnitella yhteisvoimin uusi ja suurempi opastustuskokonaisuus. Materiaalin osalta tulisi pyrkiä käyttämään heijastamattomia pintoja.

Lisäksi opastetta suunniteltaessa kannattaa miettiä se sellaiseksi, ettei siihen tarvitse teipata väliaikaisilta vaikuttavia ratkaisuja. Esimerkiksi talli - vaihtuvia näyttelyitä, ei kesän 2009 näyttelyn nimeä. Selkeät piktogrammit/kuvatunnukset (kuva 78) ovat hyviä, koska ne opastavat yhdellä silmäyksellä ja kertovat palveluista kaikenkielisille. Etukäteen kannattaa myös pohtia, miten ja missä tiedotetaan selkeästi ja johdonmukaisesti vaihtuvista ja ajankohtaisista asioista.

Puuttuvat opasteet ja nykyisten sijainti Pysäköintialueelta puuttuu viitoitus Voipaalan kartanoon. Jatkossa tarvitaan viitoitus myös talliin pystytettävään näyttelyyn, sekä pihapiirin kautta kulkevalle harjureitille, jota messuvieraiden toivotaan käyttävän. Nykyisestä Museoviraston opastetaulusta puuttuu merkintä "olet tässä", sekä merkinnät WC-tiloista. Karttojen uusimisen yhteydessä niihin olisi hyvä lisätä myös tieto vammaispysäköintipaikoista, näyttelyistä, grillikatoksesta (ent. keramiikanpolttuuni), kahvilasta, harjulla sijaitsevista istuimin varustetuista levähdyspaikoista ja näköalaosuuksista.

Rapolanharjun luontoreittejä esitteleviin karttoihin ja polkujen varsiin voisi harkita lisättäväksi SFS 4424:n⁶ mukaisia merkkejä, joilla ilmaistaan niiden vaikeusaste. Pyörätuolinkäyttäjille soveltuvat kohteet ja maastoreitit on myös hyvä merkitä karttoihin pyörätuolisymbolein.

Taulujen nykyinen sijainti pysäköintialueella on ongelmallinen, koska niiden eteen pysäköidään autoja. Tekstin koko (4mm korkea) kuitenkin edellyttää, että myös apuvälineitä käyttävä vieras pääsee lukemaan tauluja lähietäisyydeltä. Opasteiden sijainti tällä hetkellä suosituimman harjureitin alussa on myös ristiriidassa toiveen kanssa, että messuyleisö kiertäisi harjulle pihapiirin kautta eikä lähtisi kiipeämään taulujen vierestä alkavaa kapeaa polkua.

³Helsingin rakennusviraston SURAKU esteettömyyskriteerit, taulukko 17

⁴Suosituksia kirjainten koosta löytyy mm. Museo kaikille -kirjasta, jota on saatavilla Valtion taidemuseosta, tilaukset@ateneum.fi.

⁵Helsingin rakennusviraston SURAKU esteettömyyskriteerit, taulukko 17

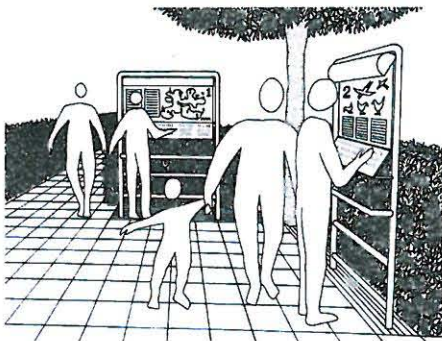
⁶Lisätietoja: <http://www.sfs.fi/luettelo/sfs.php?standard=SFS%204424>

Kuva 8: Kyltit sijaitsevat vain 3m päässä taustalla näkyvästä harjureitistä. Kylttien edessä on usein pysäköityjä autoja niin, ettei niitä pääse lukemaan tekstikoon edellyttämältä lähietäisyydeltä.

Näkövammaisten opasteet Pistekirjoitusopasteiden ja aluetta esittelevän kohokartan tarpeesta olisi hyvä keskustella ensin Tampereen seudun näkövammaiset ry:n kanssa, jolla on jäseniä myös Valkeakoskella. Kuohupaperitekniikalla tehdyt pohjakartat ovat hinnaltaan edullisia. Karttoja tekevät esim. Näkövammaisten kirjasto Celian materiaaliuotanto Helsingissä, sekä Jyväskylän Näkövammaisten koulu. Kuohupaperitekniikkaa käyttäen mustat viivat ja alueet nousevat paperista koholle sormin tunnistettavasti.

Paikallisten näkövammaisten asiantuntemusta kannattaa hyödyntää myös kosketeltavan pienoismallin⁷ ja siihen liittyvien selventävien tekstien suunnittelussa. Pistekirjoitusopasteiden keskittäminen kosketelumallin yhteyteen voi osoittautua järkevämmäksi kuin kaikkien Voipaalan ja Rapolanharjun opasteiden varustaminen pistekirjoituksella. Pienoismallin toteutuksessa ei kannata myöskään unohtaa visuaalisia arvoja ja houkuttelevuutta. Kiinnostava ja esteettisesti onnistunut malli ilahduttaa kaikkia vierailijoita. Esimerkiksi Dog Rose Trust Iso-Britanniassa on toteuttanut pienoismalleja ja opasteluja, jotka toimivat sekä visuaalisesti että kosketeltavina.⁸

Kuva 9: Esimerkki pistekirjoituksen sijoittamisesta opasteeseen. I.Verhe&NKL ry, Selkeä ympäristö 1996, s.54

Mikäli päädytään lisäämään pistekirjoitusta myös yleisopasteisiin, ne suositellaan sijoitettavaksi opasteen alle omalle erilliselle levyllä 45° kulmaan, jolloin tekstiä on helpompi tunnustella (Kuva 9).

Opasteiden uusimisessa huomioitavaa Harjun alueella on paljon selkeitä ja hyviä opasteita, jotka voisi täydellisen uusimisen sijaan laskea alemmas ja varustaa heijastuksia vähentävällä lipalla tai jos mahdollista, päällystää uudelleen heijastamattomalla matta-akryyllillä. Näin säästyneet varat voisi ennemminkin käyttää uusiin tarpeellisiksi havaittuihin yleisopasteisiin.

Mikäli alueella päädytään koko opastekokonaisuuden uusimiseen, tavoitteeksi kannattaa asettaa kävijälähtöisyys. Työ on suositeltavaa toteuttaa ammatillisvetoisena yhteistyönä Museoviraston ja Valkeakosken kaupungin kanssa niin, että opasteita uusivassa työryhmässä on monialainen edustus harjun ja kartanon alueella toimivia ihmisiä. Opasteluonnokset kannattaa aina testata myös kävijöillä.

Opasteiden ulkonäön suunnittelussa historiallisessa ympäristössä auttaa sama ohjenuora kuin esim. luiskien rakentamisessa: käyttäjäystävällisyys ja tarkoituksenmukaisuus huomioiden kannattaa sovittaa mittasuhteet ja materiaalit ympäröivien rakenteiden mukaan yhteensopiviksi, jotta uusi elementti istuu mahdollisimman hyvin ympäristöönsä.⁹

⁷Kts. 1.2.4. Näyttely

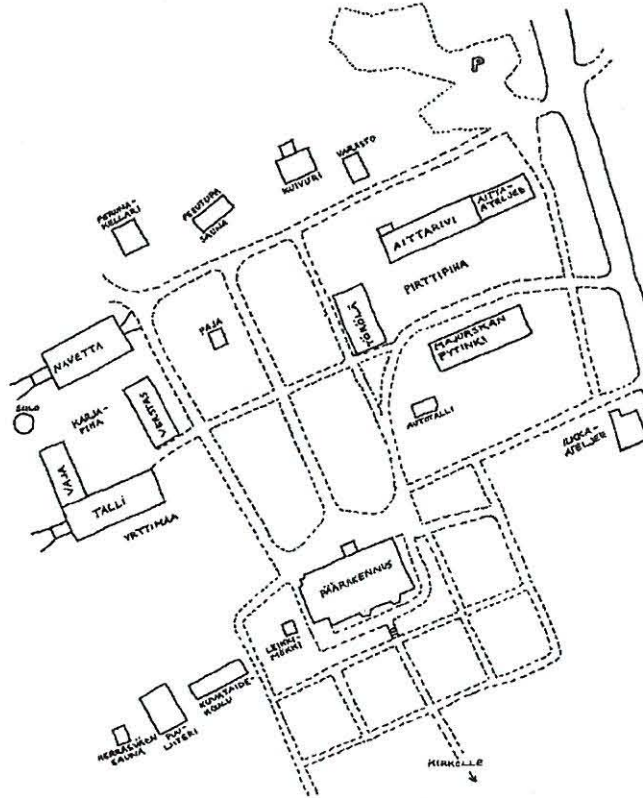
⁸Kts. Museo kaikille -kirja s. 68 tai verkossa <http://www.audioforall.org.uk/newsitem.htm?id=98>

⁹Lähde: Seurasaaren ulkoilmuseon saavutettavuuskartoitus. S.Salovaara 2006

3.3 Reitti pysäköintialueelta kohteisiin

3.3.1 Suunnistaminen ja levähdyspaikat

Pysäköintialueelta puuttuu kokonaan viitoitus Voipaalan kartanon pihapiiriin.

Kuva 10: Esimerkki pihapiirin kartasta. Kuva Sääksmäki-seuran sivuilta <http://www.saaksmaki-seura.fi/Voiparak.htm>

Sisäänajon luota lähtee kovaksi painunut 3000mm leveä hiekkatie kirjaston suuntaan. Tiessä on paikoin matalat 5–10mm ajourat ja sen reunoilla on irtosoraa, joka rajautuu 20–30mm korkeammalla kasvavaan nurmikkoon. Materiaaliero helpottaa valkoisen kepin kanssa liikkuvien suunnistamista, muttei aiheuta kompastumisvaaraa.

Hiekkatie nousee kahteen otteeseen loivasti, aitan kivijalan perusteella karkeasti arvioiden 5–6% ja siinä on luonnostaan loivempia lepotasoja. Liikkuminen pyörätuolilla onnistuu melko hyvin.

Kartanon puistoalueen puut ja lyhdyt sijaitsevat ruohikolla 700–900mm tiestä, eivätkä aiheuta törmäysvaaraa.

N. 60m päässä tien oikealla puolella on ruohikolle, 1300mm tien laidasta sijoitettu perinteinen kaarevalinjainen puistonpenkki, joka ei sijoittelunsa puolesta aiheuta törmäysvaaraa. Penkin istumakorkeus on 470mm, istuinsyvyys 430mm ja selkänojan korkeus 470mm. Istuin on mitoitukseltaan esteettömyyssuosituksen mukainen (kts. Muita mitoitushjeita / penkki s.) ja siltä on näköyhteys seuraavalle levähdyspaikalle. Penkissä ei ole käsinoja ylösnousun tueksi.

Kuva 11: Lepopaikka suuren vaahteran varjossa.

Penkin jälkeen hiekkatie jatkuu n. 40m eteenpäin, kunnes se risteää 90° kulmassa Voipaalan kartanolle johtavan pääkulkuväylän kanssa. Kartanon puisto on nelikulmainen ja sen läpi kulkee 2800–3000mm leveä kovapintainen hiekkatie suoraan kartanon portaille (kuva 12). Tämä reitti on tasaisin ja esteettömin myös tallin näyttelyyn menijöille.

Kuva 12: Näkymä kartanon ovelle.

Puiston puolivälissä 30m edellisestä käännoksestä tien poikki kulkee toinen 2800mm leveä hiekkatie, joka johdattaa vasemmalle kääntyvän vieraan talliin rakennettavaan näyttelyyn ja tallipihan kautta harjulle. Tiellä on penkkejä levähtämiin. Risteyksen keskellä on pyöreä, asianmukaisella rutilällä peitetty sadevesikaivo.

Kuva 13: Risteyksen kaivo ei aiheuta vähäisen loivan kaadon vuoksi kompastumisvaaraa. Tallille johtavan tien penkit olisi sen sijaan hyvä sijoittaa kulkuväylän ulkopuolelle.

Vasemmalle kääntymisen jälkeen tallille johtava hiekkatie jatkuu suorana n.18 metriä, kunnes se ylittää 90° kulmassa risteävän puistotien. Risteyksen jälkeen tie kohoaa kivijalasta arvioituna 4%, vähitellen ruohikoksi muuttuvana tallin ovelle. Risteyksessä, reitin vasemmalla puolella on nurmelle sijoitettu pyöreä hiekoitusastia, joka ei aiheuta törmäysvaaraa. Oikeanpuoleisen ladon seinässä on 3kpl 205mm ulos työntyviä koukkuja.

Kuva 14: Tallille johtava tie muuttuu risteyksessä nurmeksi ja nousee loivasti. Oikeanpuoleisen ladon seinässä 3 koukkua.

3.3.2 Parannusehdotuksia

Pysäköintialueelta kohteisiin tulee järjestää helposti seurattava ja johdonmukainen opastus. Tallin ja muiden piharakennusten seinin olisi hyvä tehdä suurehko, usean metrin päästä luettavat kyltit helpottamaan suunnistusta. Rakennusten nimet ja entiset käyttötarkoitukset ovat jo itsessään kiinnostavaa tietoa. Risteyksen puiston keskelle tarvitaan viitta tallin näyttelyyn ja harjureille. Suunnistautumisen helppous on yksi viihtymisen edellytys.

Risteävällä tallille vievällä tiellä on penkkejä levähtämiseen, mutta ne on sijoitettu näkövammaisille vaarallisesti puistotielle, eikä ruohikolle. Törmäysten estämiseksi kalusteet suositellaan sijoitettavaksi kulkuväylän ulkopuolelle, mutta

tällöin ns. kalustevyöhykkeestä on kohteliasta ilmoittaa näkövammaisille esimerkiksi pintamateriaalin avulla. Puistonpenkkien ympärille voisi rajata suorakaiteen muotoisen alueen hiekalla, kivituhkalla tai tasaisella kynnyksettömällä laatoituksella (kuva). Kaikkien puiston kalusteiden kunto on hyvä.

Kuva 15: Esimerkki kalustevyöhykkeestä, sekä kaarevalinjaiseen lauteeseen tehdystä kädensijasta, jollaisia voisi miettiä ainakin osaan penkeistä. Valmiita kädensijoja kannattaa kysellä saunavalmistajilta.

Ladon seinän kourut voivat olla vaaralliset seinää pitkin suunnistaville näkövammaisille. Ongelman voisi ratkaista teemmällä puistosta messureitin alkuun johtavalle osuudelle helposti hahmotettavan kovapintaisen tien esimerkiksi kivituhkasta (Kts. 3.4.1 / tallin edusta).

Pyörätuolilla liikkuminen ruohikkoisella pinnalla on erittäin haastavaa. Liikkumisen helpottamiseksi ruoho tallin edustalla ja muinaislinnan rekonstruktion ympärillä on hyvä pitää erittäin lyhyenä.

3.4 Talli, tuleva näyttelytila

Kuva 16: Tallin edusta on pyörätuolinkäyttäjille haasteellista nurmipihaa. Notkelma kuvan keskellä johtuu panoraamafektistä. Ladossa vasemmalla näkyy keramiikanpolttouuni, jonka tilalle rakennetaan grillipaikka.

Talli sijaitsee harjulle johtavan tulevan messureitin varrella n. 160m päässä pysäköintialueelta ja n. 60m päässä Voipaalan kartanosta. Nelikulmaiselle ruohikkoiselle pihalle on tarkoitus rakentaa messuihin mennessä rekonstruktio muinaislinnan puisista valleista.¹⁰

3.4.1 Sisäänkäynnin edusta

Messureitti harjulle kulkee talliin rakennettavan näyttelyn ohi. Tallin oven oikealla puolella, räystäään alla, on jäänteet vanhasta vain 230mm korkeasta penkistä, joka on osin lahonnut eikä sovellu enää turvalliseen istumiseen. Penkin edessä on 60mm leveä, loivareunainen ja 10mm–20mm syvä katolta putoavan veden aiheuttama painauma.

Tallin seinustalla on kaksi kivistä uloketta, jotka voivat aiheuttaa hankaluuksia heikönäköisille. Ovelta katsottuna ensimmäinen 1300mm leveä kivimuodostelma tulee 1600mm ulos seinästä ja toinen, kärjestään 800mm leveä työntyy 1350mm kulkureitille.

Parannusehdotuksia Mikäli tallin seinustalla oleva penkki halutaan korjaamisen sijaan säilyttää, näyttelytilan ulkopuolelle on silti hyvä rakentaa erikorkuisia istuimia levähtämiseen (Kuva 2). Penkkimäisissä ratkaisuissa tallin seinää voi hyödyntää selkänojana.

¹⁰kts. Hankesuunnitelma 1.2.1 / reitit ja rekonstruktio

Kuva 17: Laho penkki ei ole enää turvallinen. Seinän ulokkeet taas vaikeuttavat näkövammaisten suunnistamista.

Seinän ulokkeet voisi ratkaista harjulle johtavan reitin päällystämällä tallin edessä. Asuntomessujen runsas päivittäinen kävijäjoukko kuluttaa joka tapauksessa pihanurmeen polun. Näkövammaisten suunnistamista helpottaisi, jos tallin ohi harjun alkuun voisi tehdä jo etukäteen suoran, kivituhkalla päällystetyn hiekkatien. Ruohon ja tienpinnan materiaalikonttrasti auttaisi reitillä pysymisessä, jolloin seinustan ulokkeista ei olisi haittaa. Kova kivituhkapintainen tie helpottaisi myös pyörätuolilla liikkumista. Oletettavasti tallipihalla on aikoinaan ollut muutenkin runsaasti eläinten ja ihmisten kuluttamia polkuja.

3.4.2 Sisäänkäynti

Tallin ovelta on 20mm korkea ja 160mm leveä, hieman lohkeillut kiviporras, jolta on 50mm kynnyks sisälle. Ruohikon kätöksässä, 600mm päässä portaasta kulkee n. 20–30mm syvä ja 110mm leveä loivareunainen katolta valuvan veden kaivertama ura.

Kuva 18: Oviaukkoon tarvitaan maannosto ja/tai luiska portaan ja vesiojan vuoksi. Holvikaaren muotoinen ovi on suosituksia matalampi, mutta siinä on onneksi säkkikankaaiset eristeet pehmusteina.

Tallin ovi on holvikaaren muotoinen. Oviaukossa on leveimmillään 1010mm vapaata tilaa, jota reunustaa molemmin puolin joustava, säkkikankaasta tehty 40mm paksuinen eriste. Kaaren keskeltä mitattuna oviaukon korkeus on 1970mm (+ 60mm säkkikankaista eristettä). Kaaren reunoilla kulkuaukko on hieman suosituksia matalampi¹¹, mutta runsas säkki- ja villakangaseriste suojaa onneksi kohtalaisesti pitkiä ja heikkonäköisiä kolhuilta.

Seinän paksuus ulko- ja sisäoven välillä on karmien ulkoreunasta mitattuna 800mm. Ulko-oven sisäpuolella on 970–1180mm korkeudella pystysuora kahva. Ovea ei pysty avaamaan yksin pyörätuolista. Sisäovessa ei ole lainkaan kahvoja. Sen ulkopuolella 900mm korkeudessa roikkuu koukku, jolla oven on voinut joskus lukita auki -asentoon.

Parannusehdotuksia Tallin ovelta on yhteensä 70mm nousua ja vesioja. Turvallinen ratkaisu olisi nostaa maanpintaa oven edessä ja valaa sen päälle kiinteä loiva luiska oviaukon ympäri (kuva 19). Tällöin materiaalin ja värityksen miettimiseen kannattaa käyttää hieman aikaa, jotta luiska maastoutuu mahdollisimman luontevasti vanhaan pihapiiriin. Voitaissiinko luiskassa jäljitellä esimerkiksi ovea kiertävää tiiliholvia vai maastoutuisiko se paremmin betonilattian ja puuoven harmaana?

Toinen vaihtoehto on rakentaa irtoluiska, jonka pituudeksi ilman maannostoa tulee vähintään 880mm (8% nousu). Luiskan reunoille tarvitaan minimissään 50mm suojareunukset pyörän luiskahtamisen estämiseksi¹².

¹¹Ulko-ovessa tulee olla 2100mm vapaata korkeutta. Suomen rakentamismääräyskokoelma E1, 10.4.5.

¹²Helsingin rakennusviraston SURAKU esteettömyyskriteerit, taulukko 3

Tallin betonilattiassa, ikkunan oikealla puolella on neliskanttinen 520 x 520mm hiekkaa sisältävä 50–120mm syvä reikä. Sen oikealla puolella on pyöreä \varnothing 215mm kuoppa.

Kuva 21: Takaseinällä on suuri ikkuna, jonka edessä on kaksi vaarallista kuoppaa.

Vasemmassa peränurkassa on rautaritiläovella varustettu karsina. Oviaukko karsinaan on kivitolpista mitattuna 840mm, mutta 90° kääntyvän oven ja molemminpuolisten 45mm leveiden saranalevyjen vuoksi oviaukkoon jää vain 760mm vapaata tilaa.

Karsinan 120mm leveä kynnyksen on ulko-oven puolelta 25mm ja pilttuun sisältä 100mm korkea.

Parannusehdotuksia Ikkunan edessä olevat kuopat ovat vaaralliset sekä kävelijöille, että apuvälineiden käyttäjille ja ne tulee peittää näyttelyn ajaksi.

Karsinan oviaukko on saranalevyt esteeksi laskien 90mm alle suositusten¹³, mutta käytännössä sinne mahtuisi useimmilla manuaalipyörätuoleilla, jos ritiläovi voidaan nostaa väliaikaisesti näyttelyn ajaksi pois paikoiltaan. Oven irrottaminen mahdollistaisi myös sen taakse jäävän tilan hyödyntämisen näyttelysuunnitelmassa.

Kuva 22: Oviaukko pilttuuseen on suosituksia kapeampi, mutta sinne mahtuu tavallisella manuaalituolilla. Saranalevyt on syytä pehmustaa ja kynnyksenmolemmiin puoliin tarvitaan luiska.

Mikäli ovea ei voi tilapäisesti irrottaa, näyttelysuunnitelma joudutaan miettimään niin, että teoksia on mahdollista tarkastella oviaukosta.

Jos ovi irrotetaan ja karsinaan järjestetään kulku, huoneen puolelle tarvitaan kynnyksen vuoksi vähintään 313mm pitkä kiila, jonka voi myös valaa lattiaan pysyväksi ratkaisuksi. Karsinan puolelle tarvittavan luiskan vähimmäispituus on 1250mm (8%).

Karsinan sisällä näyttelysuunnitelmassa on huomioitava luiskan lisäksi pyörätuolien tarvitsema \varnothing 1500mm kokoinen pyörähdystila. Kaide olisi suotava, mutta se kaventaisi tilan minimaaliseksi. Luiskalta putoaminen estetään sen reunoihin tehtävillä 50mm korotuksilla.

Jos ritiläovi poistetaan, oviaukon saranalevyt on hyvä pehmustaa vahinkojen välttämiseksi. Näyttelytilaan tulisi myös varata muutama tukeva istuin levähtämiseen.

Pilttuurivistö Ulko-ovelta katsottuna sisääntulon oikealla puolella on neljä 2100mm pitkä ja 1570–1730mm leveää pilttuuta, joita erottavat kiinteät betoniseinät. Niiden peränurkissa on \varnothing 320mm kokoiset ja 610mm korkeat pyöreät betonirenkaat. Pilttuissa on pystypuulattia, joka on kulunut hevosten alla kuoppaiseksi. Puulattian pinta on 70–90mm sisääntulotasoa korkeammalla.

¹³Suomen rakentamismääräyskokoelman osa F1, Yleisön käyttöön tarkoitettujen tilojen suunnittelu liikuntaesteisille soveltuviksi.

Kuva 23: Tallin neljä pilttuuta. Kynnykset ja niiden lattiat ovat kuluneet epätasaisiksi.

Neljän pilttuun ja huonetilan välissä on 110mm leveä kynnyks, joka on paikoin kulunut keskeltä -10mm–20mm kuopalle, ollen korkeimmillaan pilttuiden välissä 70mm sisääntulotasoa korkeammalla.

Kuva 24: Lähinnä ikkunaa olevan pilttuun lattia on epätasainen ja kaikkein huonoimmassa kunnossa.

Parannusehdotuksia Jos näyttelyvieraiden halutaan menevän pilttuisiin sisälle, niiden eteen tarvitaan määräysten mukaan (8% nousu) vähintään 875mm pitkät luiskat, jolloin jäljelle jäävä tasainen lattiapinta-ala kapenee vain 1395mm leveäksi käytäväksi, mikä ei tunnu mielekkäältä ratkaisulta. Näyttelysuunnitelman voisi ennemminkin miettiä sellaiseksi, että pilttuisiin sijoitetut tekstit ja esineet on mahdollista nähdä tallin keskeltä, n. 1500–2000mm päästä.

Mikäli näyttelyn katsominen edellyttää pääsyä pilttuisiin, niihin on muistettava jättää myös $\varnothing 1500\text{mm}$ tilaa pyörätuolin kääntämiselle.

Ovensuusta oikealle Välittömästi tallin sisäänkäynnin oikealta puolelta lähtee kapea, kiviseinän muhkuroiden vuoksi vaihtelevan levyinen 830–970mm käytävä pilttuiden taakse. Käytävä jää paikoin 70mm (eri korkeuksilta) suositukseksi kapeammaksi, mutta siellä mahtuu liikkumaan useimmilla tavallisilla manuaalituoleilla.

Kuva 25: Kapea käytävä on ainoa reitti pilttuiden taakse jäävään tilaan.

Parannusehdotus Jotta käytävälle pääsee turvallisesti, tallin sisäovi täytyy nostaa näyttelyn ajaksi pois. Tällöin oven-suuhun jää riittävästi tilaa 90° käännökseen, jota käytävään pääsy vaatii.

Käytävä pilttuiden takana Käytävän päässä aukeaa vasemmalla leveämpi, näyttelytilaksi sopiva 2230mm leveä käytävä, jossa on pilttuun puurakenteiden vuoksi vain 1625mm vapaata tilaa. Käytävälle on 200mm korkea kynnyks.

Kuva 26: Pilttuiden takainen käytävä umpipäädystä katsottuna.

Kuva 27: Käytävälle on korkea kynnyks ja sen lattialla on uria. Käytävän perällä tilaa rajoittavat putket ja kiinteä vesiastia.

Käytävä levenee tallin perällä 2260mm leveäksi tilaksi, jonka oikeassa nurkassa, osin ikkunan edessä on 580mm leveä, 450mm syvä ja 520mm korkea betoninen laatikko. Ikkunaseinällä kulkevat putket tulevat 270mm ulos seinästä ja rajoittavat vapaata tilaa. Myös käytävän vasemmalla puolella oleva puinen säleikkö pienentää tilaa.

Käytävän lattialla kulkee kaksi 50mm leveää ja 50mm syvää uraa.

Parannusehdotuksia Tilaan on mahdollista päästä manuaalituolilla, mikäli leveän käytävän lattian korotusta jatketaan esim. puurakenteella seinään saakka ja siitä 2500mm pitkällä luiskalla alas ulko-ovelle (kuva 28). Näin nurkkaan jää pyörätuolien tarvitsema \varnothing 1500mm tila kääntymiseen. Myös oviseinän ikkunalautaa voidaan tuolloin hyödyntää luonnonvalon ja sopivan korkeuden ansiosta nykyistä paremmin näyttelytilana.

Kuva 28: Pilttuiden takainen käytävä saadaan käyttöön jatkamalla puisella (irto)lattialla käytävää täysilevyisenä seinään saakka ja rakentamalla siltä 2600mm pitkä 7,6% laskeva luiska alas.

3.4.4 Valaistus- ja äänolosuhteet, sekä ilmanlaatu

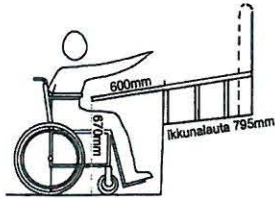
Näyttelytila on ilman valaistusta hämäräkö lukuunottamatta ikkunoiden (3kpl) välitöntä läheisyyttä, jossa valo ensialkuun häikäisee. Tila on heikkonäköiselle haastava, koska aurinkoisena kesäpäivänä hämärään talliin syntyy voimakkaita valoeroja ja varjoja. Tallin katossa on yksi hehkulamppu, joka ei yksinään riitä yleisvaloksi.

Tallissa on jonkin verran kuulemista häiritsevää kaikua, joka todennäköisesti vähenee näyttelymateriaalien myötä. Tilaa ei ole käytetty aikoihin ja siellä tuoksuu kivi ja pöly.

Parannusehdotuksia Näyttelyn ajaksi tallin valaistusta tulisi lisätä sekä yleisvalon, että kohdevalojen avulla. Oven vasemmalla puolella olevalla seinällä on kaksi maadoitettua pistorasiaa 1540mm korkeudella. Lattian poikki vedettäviä jatkojohtoja tulisi välttää. Mikäli johdot on vedettävä lattian poikki, ne on syytä teipata maahan. Suositeltava yleisvalon määrä on 150–200 luxia epäsuoraa häikäisemätöntä valoa.

Mikäli valoa ei saada teknisistä syistä lisättyä riittävästi, näyttelytekstejä tehtäessä on hyvä huomioida tilan paikoittainen hämäryys ja käyttää riittävän suurta fonttia. Näyttelyissä on aina hyvä olla tarjolla lainattavia taskulamppuja ja suurennuslaseja. Jos näyttelytekstejä on kohtuullinen määrä, pelkät tekstit voi tulostaa heikkonäköisiä varten lainattavaksi nipuksi jopa 35–40pt Arialilla.

Päivänvaloa voisi hyödyntää esimerkiksi rakentamalla ikkunalaudoille näyttelypöytiä, joiden lähelle pääsee myös pyörätuolilla. (kuva 29.) Näin hankalan malliseen tilaan jää paremmin kulkuväyliä. Tallin keskiosan päässä oleva ikkunalauta on päivänvalon ansiosta valoisa ja sopisi hyvin näyttelykäyttöön, kunhan tasoa hieman korotetaan ja sen etureunaan varataan vähintään 600mm tilaa pyörätuolilla liikkuvan vieraan jalkoja varten¹⁴. Jalka ja polvitila on hyvä huomioida kaikkien näyttelyyn tulevien pöytien ja mahdollisten vitriinien osalta.

Kuva 29: Jalkatila varten ikkunalaudoille voisi tehdä korotetut pöydät näyttelymateriaalin lähempää tarkastelua varten.

Talli voi olla allergikoille ja astmaatioille vaikea tila. Kunnon siivous näyttelyn rakentamisen yhteydessä, sekä säännöllinen viikkosiivous auttavat jonkin verran. Oven pitäminen päivisin auki raikastaa ilmaa. Allergisoivia materiaaleja tulee välttää.

Kuulo-olosuhteiden osalta näyttelyn suunnittelijan on hyvä olla tietoinen siitä, että vaikea kuulovamma estää oppaan puheen seuraamisen, jolloin näyttelytekstien merkitys korostuu. Valkeakosken kaupunki ja Museovirasto voisivat myös miettiä yhdessä resurssiaan viittomakielisten opastusten järjestämiseen, koska viittomakielisillä asiakkailla tulisi olla mahdollisuus saada viittomakielelle tulkattuja opastuksia ilman että siitä tulee opastuksen tilaajalle lisäkustannuksia.

3.4.5 Muuta näyttelyyn liittyvää¹⁵

Näyttelysuunnitelman teosta tulee haastava, koska tilassa ei ole luonnollista loogista reittiä eikä etenemissuuntaa. Tallin umpikujat vaikeuttavat kulkemista. Mikäli näyttelyn rakenne edellyttää loogista kiertämistä, tilaan voidaan tarvita kiertojärjestystä ohjaavia opasteita tai näyttelyluettelo.

Mikäli pilttuissa tai karsinassa päädytään esittelemään asioita, joiden luokse ei pääse, tekstit kannattaa sijoittaa mahdollisimman lähelle katsojaa ja huolehtia siitä, että kuvat ja esineet ovat tarpeeksi suuria ja riittävästi valaistu kauempaa katsottaviksi. Kaikkien tekstien ja kuvien tulisi myös olla luettavissa melko alhaalta (lapset ja lyhytkasvuiset).

Ymmärtämisen helpottamiseksi näyttelyteksteissä tulisi kertoa esineiden lisäksi niiden taustasta ja mahdollisesta käyttötarkoituksesta. Annettu tieto voi olla monitasoista, jotta myös syventävää tietoa on tarjolla asiaan paneutuville. Valitettavan usein sisältöihin paneutuneet ammatti-ihmiset tarjoilevat tietoa määrällisesti liian paljon tai turhan akateemisesti muotoiltuna.

Vaikka talli on liikkumisen kannalta hankala tila, siellä on oman historiansa vuoksi mahdollista järjestää elämyksiä monille aisteille. Tilasta löytyy erituntuisia ja tuoksuisia materiaaleja (puu, kivi, metalli, betoni, säkkikangas yms), joita voi hyödyntää opastuksissa. Tallin paksujen kiviseinien aiheuttama lämpötilaero ja tilan ominaisuus ovat jo itsessään vaikuttava elämys.

Visuaalista kokemista voi täydentää äänimaailmoilla. Äänimaailma voi olla luonnollisesti tuotettua (oppaan tekemänä tai kävijä itse saa kokeilla) tai tallennettuna toistettua esim. työkalun ääntä, jonkin tapahtuman äänimaailmaa jne. Tallissa voisi esimerkiksi miettiä, saisiko tilan oman historian herätettyä eloon jossain toisessa tallissa äänitetyn nauhan avulla. Jatkuvaa taustahälyä kannattaa kuitenkin välttää. Mielekkäät äänet voivat osaltaan auttaa kävijää tekemään aikamatkaa historiallisiin elinolosuhteisiin ja entisaikojen arkeen.

Kaikenlainen työpajatoiminta on vierailijoiden kannalta hyvä asia, sillä se lisää ja monipuolistaa kohteen saavutettavuutta. Toiminnallisuus tukee oppimista ja tarjoaa elämyksiä myös ei-sanallisessa muodossa.

Monet ihmiset, erityisesti lapset, ilahtuvat pienestä naposteltavasta. Asuntomessut osuvat sopivasti mustikka-aikaan, jolloin esimerkiksi niitä voisi olla mahdollisuuksien mukaan näyttelyssä maistiaisina.

¹⁴I. Verhe & Suomen invalidien urheiluliitto, Esteettä luontoon liikkumaan 1994.

¹⁵www.kulttuuriakaille.fi. Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslista.

Kosketeltavan pienoismallin sijoittaminen Kosketeltava pienoismalli on hankesuunnitelman mukaan tarkoitettu näyttelyyn. Koska talli on näyttelytilana pieni, eikä siellä ole paikkaa, missä esim. pyörätuolinkäyttäjää voisi kiertää pienenkään pöydän ympäri, koskettelumallin sijoittamista sinne kannattaa harkita tarkkaan. Jos malli tehdään esim. sadetta kestävästä poltetusta keramiikasta, tallin piha voisi soveltua huomattavasti paremmin mallin tutkimiseen joka puolelta. Verstaankin oikeassa reunassa on suurehko katettu tila, jota voisi miettiä tähän tarkoitukseen. Tällöin on erityisen tärkeää merkitä kyseisessä tilassa olevat sisään kallistuvat tolpat niin, etteivät näkövammaiset lyö niihin päätänsä. Kts. parannusehdotukset vastaavanlaisille tolpile kohdasta 4.5.6.

Oppaan asiantuntemus Näyttelytilan sokkeloisuuden vuoksi oppaan rooli ja näyttelyn kiinnostavuus heti ensisilmäyksellä korostuvat. Mielenkiinnon herättämiseksi oppaalla voisi olla työasuna vaikkapa näyttelyyn sopiva teema-asu, muinaispuku yms. Häneltä olisi myös hyvä löytyä tietoa ja halua monenlaisten vieraiden palvelemiseen.

Oppaan kannattaa miettiä etukäteen näyttelykokonaisuuden opastus näkövammaisille ja arvioida, mihin esineisiin voi tutustua myös koskettelemalla. Mikäli koskettelu edellyttää materiaalien säilymisen osalta ohuiden puuvillakäsineiden käyttöä, niitäkin on hyvä hankkia varastoon. Oppaalle olisi eduksi saada koulutusta kohteiden sanallisessa kuvailemisessa ja näkövammaisten henkilöiden liikkumisen opastamisessa. Esimerkiksi Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:stä (09-3960 5505) voi tiedustella koulutettuja kuvailutulkkia oppaiden kouluttamiseen. Tallin kiinteissä rakenteissa on myös paljon erilaista kosketeltavaa, joten oppaan kannattaa ehdottomasti kannustaa tutkimaan myös näyttelytilaa.

Oppaan on tärkeää huolehtia, että lainattavat pienapuvälineet, kuten suurennuslasit ja taskulamput, ovat näkyvästi tarjolla ja kunnossa.

Hänen kannattaa varautua ennakolta myös selkokieliseen opastukseen. Selkokielisten opastuksien kohderyhmiä voivat olla kehitysvammaiset ihmiset, suomea opiskelevat maahanmuuttajat, ikääntyneet jne.

Kartat Näyttelytilasta olisi hyvä saada mukaanotettavia karttoja harjupoluista, koska vieraat eivät välttämättä jaksa kiertää takaisin Voipaalaan niitä hakemaan.

Tallin tuleva käyttö näyttelytilana Mikäli tallia on tarkoitus käyttää asuntomessujen jälkeenkin usein näyttelytilana, voisi miettiä, minkä verran kiinteisiin rakenteisiin voi puuttua rakennuksen historiallisen arvon kärsimättä. Tilaa mitatesa tuli mieleen, että vasemmanpuoleisen karsinan poistaminen ja sen lattian nostaminen sisääntulotasolle ratkaisisi monta saavutettavuusongelmaa ja tekisi tallista väljemmän ja paremmin näyttelytoimintaan soveltuvan. Pilttuut pystyputlattioineen ja puuosineen taas ovat viehättävä ja ehdottomasti säästämisen arvoinen elementti, joka antaa tallille moniin muihin näyttelytiloihin verrattuna pikanttia lisäarvoa.

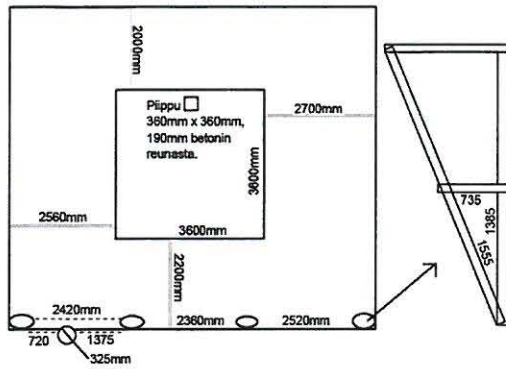
3.5 Grillikatos

Kuva 30: Keramiikkauuni on käyttökiellossa ja sen tilalle rakennetaan grillikatos.

Tallin kanssa kulmittain sijaitsee vaja, jossa on käyttökiellon saanut keramiikanpolttuuni. Sen tilalle on tarkoitus tehdä retkeilijöitä palveleva grillikatos. Katettu etuseinältään avoin tila on 7800mm syvä ja 8860mm leveä. Keramiikkauuni ja oletettavasti tuleva grilli sijaitsevat valetulla 3600 x 3600mm betonialustalla, jolle on maasta 20mm–140mm kynnyks. Betonia ympäröivä hiekka on pehmeää ja upottavaa. Alustan takaosassa, 190mm reunasta on 360 x 360mm kokoinen harkkopiippu.

Avoimella etuseinällä on sisäänpäin 28° viistot, kivien päälle kiinnitetyt tolpat. Niiden välistä mahtuu hyvin kulkemaan. Sisältä ulospäin liikuttaessa viisto tolppa on näkövammaisille vaikeasti havaittava, koska valkoinen keppi rekisteröi tolpan vasta kun pää jo osuu viistoon pintaan.

Kuva 31: Grillipaikka ylhäältä.

350mm tolppien edessä kulkee rakennuksensuuntainen 120–130mm leveä, loivareunainen 30mm syvä vesioja. Vasemmanpuoleisimman kulkuaukon keskellä vesiojassa on muovinen $\varnothing 325$ mm kokoinen ja 40mm korkea räystäältä valuvan veden keruustia.

3.5.1 Parannusehdotuksia

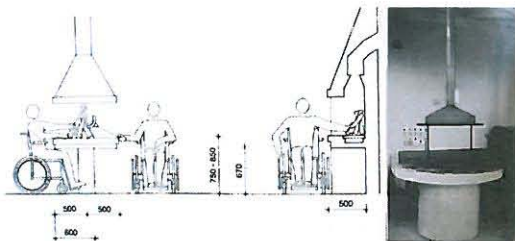
Kulku grillipaikalle kannattaa ohjata keskimmäisen aukon kautta. Ennen luiskan rakentamista betonin ja lattian korkeuseroa voi pienentää nostamalla maapohjaa esim. kovalla kivituhkapäällysteellä, jolloin tarvittava luiska lyhenee. Nurmelta betonille voidaan valaa esim. kiinteä loiva luiska tai se voidaan toteuttaa irrallisena vaikkapa puusta.

Tolppiin törmäämistä voi yrittää ehkäistä ripustamalla niihin päänkorkeudelle varoittavia elementtejä kuten kangassuikaleita, käpyjä, kuivattavia kasveja, himmeleitä yms. Roikkuvien varoitusten rakentamisessa kannattaa käyttää mielikuvitusta ja hyödyntää visuaalisesti kiinnostavia, alueelta löytyviä materiaaleja (Kuva 32).

Kuva 32: Koska sisäänpäin kallistuvia tolppia on vaikea havaita valkoisella kepillä, tolppasta voi kertoa ennakkoon ripustamalla siitä jotain kevyttä varoitukseksi.

Keramiikkauunin tilalle rakennettava grilli on hyvä suunnitella alusta asti sellaiseksi, että myös pyörätuolinkäyttäjien ja huononselkäisten on helppo käyttää sitä (kuva 33).

Kuva 33: Mitoitusohjeita ja kuva Invalidiliiton Lahden kuntoutuskeskuksen grillistä, jonka äärellä myös liikuntavammaiset voivat toimia itsenäisesti. Malli on turvallinen myös pienten lasten kanssa retkeiltäessä.

Koska nykyisen betonialustan koko on vain 3600 x 3600mm, grillin ympärille jäävä tila ei riitä pyörätuolinkäyttäjien tarpeisiin jos/kun grillin halkaisija on suurempi kuin 600mm. Grilliä ympäröivää aluetta olisi siksi hyvä laajentaa joko nykyisenkaltaisella betonilla tai puisella rakenteella (kuva 34). Mikäli tasaista aluetta ei tehdä ladon seiniin saakka,

sen reunoille tarvitaan reunakorotus ja/tai kaide luiskahtamisen estämiseksi. Myös pihalle avoimelle seinustalle tarvitaan kaide.

Kuva 34: Luonnos tasanteen laajentamisesta, jotta grillaja mahtuu liikkumaan turvallisesti grillin ympärillä.

Mikäli Museovirasto tarjoaa grilliajille polttopuut, myös halkopinon luo on varmistettava esteetön pääsy.

3.6 WC-tilat

Rapolanharjun muinaismuistoalueella ei ole Museovirastolle kuuluvia WC-tiloja, mutta koska Voipaalan kartanon WC:t palvelevat kaikkia alueen matkailijoita, tässä raportissa on tarkistettu myös Voipaalan inva-WC. Kaikkien alueen toimijoiden kannalta on todella hienoa, että vanhaan rakennukseen on tehty inva-WC ja pyörätuolinostin.

Inva-WC:hen kuljetaan ulkokautta ja se on useimmiten lukossa, koska käyttö sen vähäistä. WC:n sijaintia ei ole merkitty rakennuksen etupuolelle eikä opasteisiin. Oven ollessa auki näkyy sen sisäpuolelle kiinnitetty suuri kyltti.

Kuva 35: WC:hen pääsy kestää turhan pitkään, jos oven lukituksi todettuaan on haettava hissillä avain. WC:n takia myös pysäköinti talon tällä sivulla olisi hyvä kieltää.

Oven ollessa lukittuna avaamista täytyy käydä pyytämässä sisältä. Kartanon sisäänkäyntitasolle pääsee talon kyljestä hissinostimella, mutta hissin ohjeessa kielletään käyttämästä sitä ilman valvontaa. Ohjeessa ei kuitenkaan ole puhelinnumeroa, josta voisi pyytää yksin liikkueensa esimerkiksi henkilökuntaa valvomaan.

Kartoituksen aikana Voipaalan henkilökunta vaikutti palveluaitiilta ja myös erittäin kiinnostuneelta ja motivoituneelta kaikenlaisten vieraiden kohtaamiseen.

Reitti inva-WC:hen kulkee kartanon oikeaa sivua, jossa hiekkatien pituuskaltevuus on ennen 180° käännoästä kuuden metrin matkalla 9%. Tiellä näkyi toisinaan pysäköityjä autoja.

WC:n oven edessä on liuske kivinen tasanne, joka on hieman epätasainen, mutta toimii kohtalaisesti pyörätuolilla. Kynnys sisään on 50mm ja siinä on kulunut puukiila. Ovesa on pumppu, joka painaa oven samantien takaisin kiinni. Ovesa on tavallinen kahva 103mm korkeudella. Oviaukko on 840mm, avattuna vapaata tilaa jää 770mm. Aivan ovensuussa on pienellä viiveellä toimiva valokatkaisija 1365mm korkeudella. Oviaukon muovinen kynnysmatto on liukas kaakelipinnalla.

Oven jälkeen tullaan 1230mm levyiseen käytävään, jossa on ovet sekä miesten, että naisten WC:hen. Miesten WC:n ovi on hieman helpompi avata pyörätuolista, vaikkei siinä ole kahvoja molemmissa reunoissa. Naisten WC:n ovi taas avautuu suoraan käytävällä seisovaa kohti eikä ovi mahdu aukeamaan esimerkiksi pyörätuolin tai rollaattorin ohi.

Molemmissa WC tiloissa on ensin käsienspesupuoli, joka on mitoitettu käveleville. Sen läpi kuljetaan WC:hen, jossa on matalampi lavuaari säädösten mukaisella 790mm korkeudella. Myös peili (830mm) ja käsipaperiteline (1100mm) on

Kuva 36: WC-kyltti näkyy oven ollessa auki, mutta siitä puuttuu pyörätuolitunnus. Kynnys on suosituksia korkeampi ja ulko-oven jälkeen tuleva ensimmäinen sisäovi aukeaa apuvälineiden käyttäjien kannalta väärään suuntaan.

sijoitettu riittävän matalalle. Pöntön korkeus on 470mm ja sen molemmilla puolilla on asianmukaiset kaiteet. Pöntön takana on suositusten mukainen 300mm tila avustamiseen. Lattiapinta-ala on 1630 x 2150mm.

Naisten WC:n puolella on paremmin, vaikkakin niukasti tilaa kääntymiseen. Miesten WC:ssä toimimista rajoittaa tolppa, joka kaventaa kulkuväylän pöntölle vain 840mm levyiseksi. Miesten ja naisten WC:t ovat toistensa peilikuvat. Molemmissa on riittävä yleisvalo.

WC:n ovien saranapuolelta puuttuvat lankavetimet, joilla oven saisi perässään kiinni. Vessoissa ei myöskään ole seinillä eikä lattianrajassa painikkeita avun hälyttämiseksi.

Kuva 37: WC:n kalusteet, peili ja paperiteline on kaikki sijoitettu oikein ja suositusten mukaisesti, mutta tila on isommille tuoleille ahdas.

3.6.1 Parannusehdotuksia

Inva-WC:n sijainnista tulee kertoa alueen pääopasteessa ja mahdollisesti teetettävissä paperikartoissa. Kartanon etupuolelle tarvitaan viitta opastamaan ihmiset perille ja autojen pysäköintiä WC:hen johtavalla tiellä tulee välttää. Hiekkatien pituuskaltevuutta pitäisi hieman vähentää tuomalla rinteeseen alaosaan esimerkiksi kivituhkaa. Sillä voisi myös tasoittaa ja kovettaa rinnettä, jota on raskas kelata ylöspäin. Sisäänkäsyn helpottamiseksi WC-tilojen ulko-ovi olisi hyvä pitää kartanon aukioloaikoina auki. Oven WC-kyltin oheen voisi lisätä pyörätuolitunnuksen.

Inva-WC:n toimivuuden kannalta olisi hyvä tehdä muutamia pienempiä korjaustoimia. Ovensuun valokatkaisijan voisi laskea 1100mm korkeuteen ja oviaukon kynnystä madaltaa. Koska oven vasemmalla puolella on kaivo, maan nostaminen kannattaa hiekan sijaan toteuttaa valamalla oven eteen loiva ympyrän puolikkaan mallinen $\varnothing 500$ mm luiska (kts. kuva 19).

Kynnysmaton alle tulisi lisätä kuminen liukueste, joka pitää maton varmasti paikoillaan. Nykyinen matto on hieman korkea ja sen tilalle voisi jatkossa miettiä matalaa kumipohjaista vaihtoehtoa. Naisten WC:n ovi olisi myös hyvä kääntää toisin päin avautuvaksi, jotta sinne pääsisi apuvälineillä. Ovien sulkemista auttaisivat lankavetimet kaikkien ovien saranapuolella.

Varsinaisissa WC-tiloissa kalusteet ja kaiteet ovat asianmukaiset, mutta tila ovat varsin ahtaat. Invavessan oven määräysten mukainen nettoleveys on vähintään 850mm ja näissä WC-tiloissa kaikki ovet ovat määräystä kapeampia (805–810mm). Määräysten mukaisen lattian vähimmäismat mitat ovat 2200 x 2500mm¹⁶, mikä ei myöskään täyty. Isolla sähköpyörätuolilla ja avustajan kanssa kääntyminen ei välttämättä onnistu.

¹⁶Suomen rakentamismääräyskokoelma, osa FI, Esteetön rakennus.

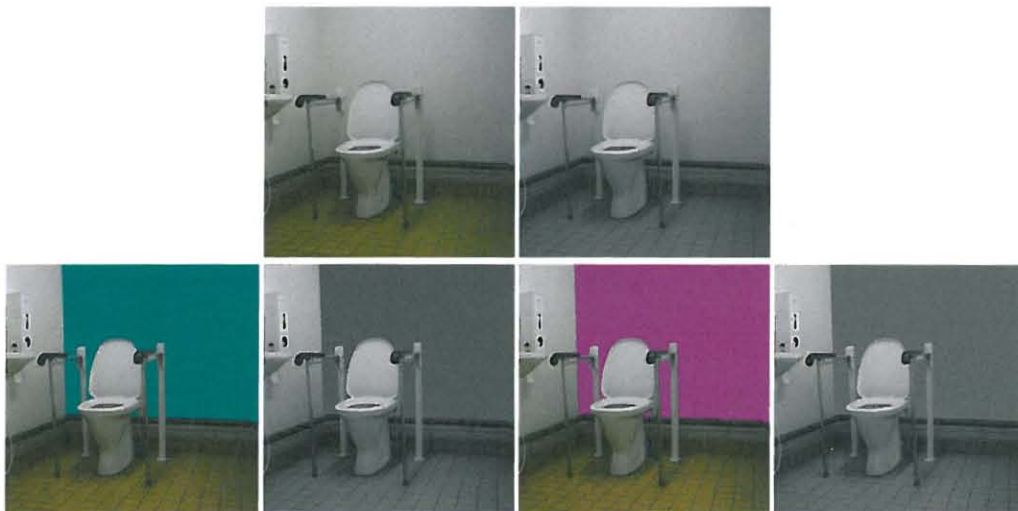
Koska WC sijaitsee talon takana alueella, jossa liikutaan melko harvoin, asioinnin turvallisuutta voisi hälytinnappien sijaan lisätä teippaamalla WC:n oven sisäpuolelle puhelinnumeron kartanon toimistoon.

Suurempia muutostöitä Suurempina parannustöinä tulee väistämättä mieleen pohtia, kannattaisiko väliseiniä purkamalla tehdä (joskus suuremman remontin yhteydessä) mieluummin yksi tilava inva-WC nykyisten kahden ahtaan tilalle. Vessaremontista ei selvästikään ole kovin kauaa, joten em. pienillä parannuksilla pärjätään kyllä lähivuodet.

Mikäli joskus tulee ajankohtaiseksi lisätä alueelle ulkokäymälöitä, ne on hyvä suunnitella myös liikuntaesteisille sopiviksi. Hyviä esimerkkejä löytyy mm. Seurasaaren ulkomuseosta.

Mietintämyssyyn Inva-WC:t ovat tyypillisesti lähes samanlaisia, valkoisin kalustein sisustettuja valkoisia huoneita. Väriyksen lisäksi säädösten mukainen kova yleisvalo, kaiteet ja kahvat korostavat laitosmaista tunnelmaa. Mielikuvituksettomuuden lisäksi valkoinen tila on heikkonäköisille haastava kontrastien puutteen vuoksi.

Koska Voipaala on taidekeskus, siellä voisi miettiä esimerkiksi WC:n takaseinän maalaamista nykyistä hauskemmasiksi. Kontrastin parantamisen lisäksi vessan tunnelmakin paranisi. Väriä valitessa oleellista kontrastin muodostumisessa ei ole valittu väri, vaan sen kontrastiero kalusteisiin mustavalkoisessa valokuvassa. Yleensä riittää kontrasti joka vastaa keskiharmaan ja valkoisen tai keskiharmaan ja mustan eroa. Valaistuksella voidaan voimistaa kontrastin havaittavuutta.

Kuva 38: Esimerkkejä kontrastin parantamisesta maalaamalla.

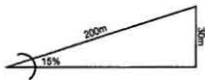
3.7 Messureitti harjulle

Kuva 39: Reitti harjulle alkaa nousevana ruohikkoisena rinteellä. Taustalla opaste muinaislinnalle.

3.7.1 Polun pinta ja jyrkkyys

Messuvieraita varten kunnostettava reitti Rapolanharjulle kulkee tallin ja grillikatoksen välisestä 3000mm leveästä aukosta. Ruohikkona alkava 1700–2500mm leveä polku nousee 200m matkalla hieman mutkitellen n. 30–35m tallipihan tasoa ylempäs merenpinnasta. Jatkuva nousu on melko tasainen sisältäen pienehköjä jyrkkyysvaihteluita. Keskimääräinen nousu on 15%.

Kuva 40: Reitin keskimääräinen nousu on 15%.

Polulla on runsaasti juuria ja käpyjä, sekä yksittäisiä suurempia kiviä. Tälle reitille on kaavailtu luiskaa, joka mahdollistaisi myös pyörätuolinkäyttäjien pääsyn harjulle.

Kuva 41: Polun pinta on askelten alla joustavaa kariketta.

Parannusehdotuksia Reitin alun nurmirinne on liian jyrkkä ja ruohikon vuoksi raskas pyörätuolin käyttäjille. Mahdollinen luiska olisi aloitettava heti ladon oviaukosta.

Nurmiosuuden jälkeen polku on kohtalaisen vaativa. Sen poikki kulkee puunjuuria ja polulla on paikoin isompia kiviä. Kartoitusta tehdessä vaarallisimmaksi elementiksi osoittautuivat kuitenkin kengän alla pyörivät kävyt.

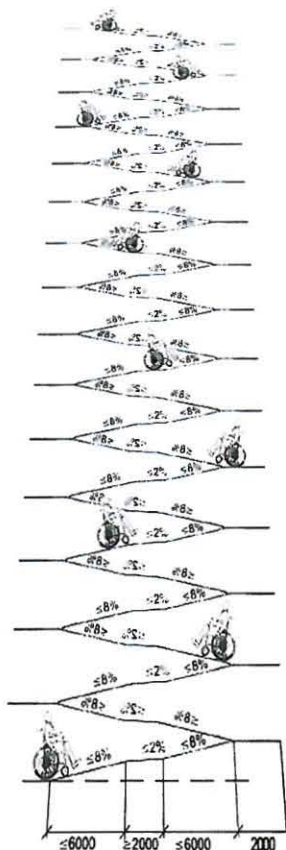
Polun reunaan olisi hyvä saada koko matkalle tukeva kaide helpottamaan erityisesti alastuloa. Polun puoliväliin, esim. opasteiden lähelle tarvittaisiin erikorkuisia penkkejä levähtämiseen (kts. penkki 2.6.1).

Luiska näköalatasanteelle Mikäli messureitille päädytään rakentamaan luiska, sen pituudeksi tulee esteettömyyssäädösten mukaan 480metriä¹⁷. 1500mm leveänä, Z-mutkin ja kääntymistasantein toteutettuna pelkkä luiska peittäisi kaiteineen alleen 720m² maastoa (kuva 42).

¹⁷kts. ohjeet 2.4.1, luiskat

Asianmukaisesti toteutettunakin näin massiivinen luiskarakenne yli kaksinkertaistaa kaikkien kulkijoiden kävelymatkan ylös harjulle. Todennäköisesti luiskan sivuun syntyisi oikopolku, jolloin tavoite eroosion vähentämisestä ei toteudu. Oikopolun syntymistä voidaan estää rakentamalla luiskan mutkien väliin portaita.

Pitkä luiska ei kuitenkaan välttämättä houkuttele liikuntavammaisia harjulle. Reumaatikkojen ja jäykistä nilkoista kärsivien on vaikeampi kulkea luiskaa kuin portaita. Todennäköisesti vain vammaisurheilijat jaksaisivat kelata omin käsivoimin ylös ja jarrutella koko matkan alas. Pyörätuolin työntäminen 480 metristä luiskaa ylös vaatii myös avustajalta poikkeuksellisen kovaa kuntoa. Toisaalta näin pitkää ja korkealle vievää luiskaa ei ole Suomessa tietääkseni toteutettu missään, joten se voi ainutlaatuisuudessaan myös herättää poikkeuksellisen suurta kiinnostusta ja motivoida ihmisiä ympäri maan testaamaan voimiaan.

Kuva 42: Luonnos 30 x 16m pitkstä (sis. lepotasot) luiskasta.

Luiskan sijaan näin korkeat paikat muutetaan yleensä saavutettaviksi hisseillä. Keskustellessani ihmisten kanssa ylipäättään ongelmasta, miten saada pyörätuoli 30-40m ylempänä olevaan kohteeseen, minulle ehdotettiin helikopterikuljetusta, katettuja rullaportaita, köysirataa / kabiinihissiä, vuoristoratarataa, asfalttipäällysteistä huoltotietä, sekä harjun sisään kaittelevaa tai sen viereen rakennettavaa Tukholman Katarinahissienin tyyppistä hissiä. Ymmärrettävästi em. ratkaisut eivät tule herkällä muinaismuistoalueella kysymykseen. Siksi kohdasta 3.11.2 löytyy realistisempi ehdotus pyörätuolinkäyttäjille soveltuvasta harjureitistä.

Lainattavia apuvälineitä alueella liikkumiseen Mikäli messureitin massiiviluiska toteutetaan, talliin ja/tai Voipaalaan olisi hyvä hankkia 1-2 lainattavaa peruspyörätuolia, joilla vierailijat voisivat työntää liikuntarajoitteisia ystäviä ylös ihailemaan maisemia.

Ilman harjulle vievää luiskaakin Voipaalan ja Rapolanharjun alue on niin laaja, että siellä liikkumista helpottaisi mahdollisuus lainata pyörätuolia, rollaattoria, potkupyörää (nelipyöräinen liikkumista helpottava apuväline), lastenrattaita ja erityisesti kantoreppuja perheiden pienimmille. Tarjottavien välineiden tulisi olla helposti löydettävissä ja merkittävää siten, että niiden tietää olevan yleisölle tarjolla ja kuuluvan Museovirastolle tai Voipaalan kartanolle. Lainamisen kynnys tulisi järjestää mahdollisimman matalaksi.

3.7.2 Opasteet

Messureitin alussa on puinen 1200mm leveä ja n. 750–1000mm korkea opaste, jossa lukee: “Muinaislinna 200m”. Opasteen kirjaimet ovat 70mm korkeat ja 5mm syvät, joten ne on mahdollista lukea myös koskettelemalla.

150m nousun jälkeen, kartanon suunnasta vasemmalla, on toinen samalla tekniikalla toteutettu opaste, jossa lukee: “Voipaala 100m, Muinaislinna 50m”. Opasteen korkeus on 1900mm.

Kuva 43: Opasteet sopivat kauniisti ympäristöön, mutta niiden luettavuutta heikentää huono kontrasti tekstin ja taustan välillä.

Kolmas opaste sijaitsee n. 20m päässä edellisestä, tien oikeassa laidassa ja kertoo polkua ympäröivästä ikikuusikosta. Opaste on erittäin havainnollinen ja tiedollisesti saavutettava kertoessaan tekstein ja kuvin metsätyypille ominaisista lajeista.

Kuva 44: Tiedollisesti saavutettava ja havainnollinen opaste houkuttelee tarkkailemaan aktiivisemmin retkipaikan luontoa ja eläimiä. Opaste on kuitenkin liian korkea.

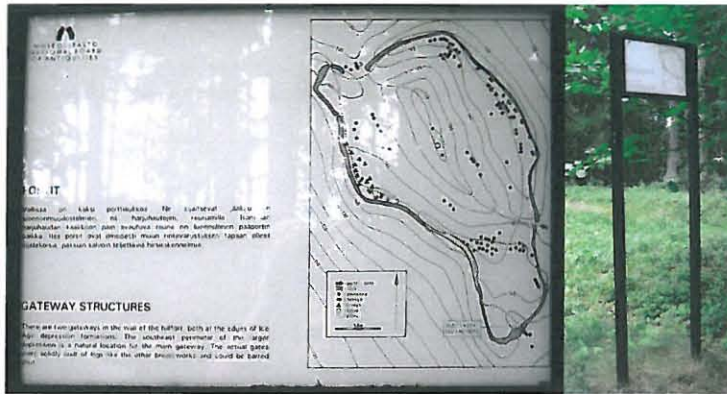
Parannusehdotuksia Vaikka puisten reittiopasteiden kirjasinkoko on hyvä, kyltin ja kirjainten välinen kontrasti on erittäin pieni. Vastaavanlaisten opasteiden luettavuutta voisi parantaa esim. maalaamalla kirjainten pohjat valkoisiksi.

Ikikuusikkoa esittelevä opaste, kuten kaikki vastaavat opasteet harjulla, on sijoitettu liian korkealle. 4mm korkean fontin vuoksi opastetta olisi hyvä laskea n. 300mm, jolloin sen lukeminen onnistuu myös lapsilta. Läheltä lukeminen on tärkeää myös siksi, että kuusikossa on kirkkaana kesäpäivänakin varjoisaa.

3.8 Harjuhaudan suu ja nousu linnavallille

3.8.1 Muinaislinnan eteläporthti

Noustuaan n. 180m messureittiä, vierailija saapuu tasaisemmalle paikalle, jossa polku kääntyy 70–80° vasemmalle. Suoraan edessä hieman alempana on muinaislinnan portti, jonka läpi kulkee n. 500mm leveä polku. Tasanteen oikealla puolella on muinaislinnan porteista kertova opastetaulu. Opasteessa on kartta muinaislinnan alueesta ja sieltä löytyvistä jäännöksistä. Karttaan on merkitty opasteen sijainti (“olet tässä”), sekä alueella risteilevät polut.

Kuva 45: Muinaislinnan porteista kertova opaste, joka on jäänyt hieman vieressä kasvavan lepän oksien varjoon. Aurinkoisina päivinä akryylin voimakas kiilto häiritsi hieman lukemista. Heijastuksesta huomaa, että 150cm pitkä kartoittaja joutui nostamaan kädet reilusti pään yläpuolelle saadakseen taulusta kuvan.

Parannusehdotuksia Opasteen kohdalta pääsee linnavalleille ja näköalatasanteelle helpommin kiertämällä vasemman kautta kuin jatkamalla kartassa olevan nuolen suuntaan portin läpi. Tätä reittiä ei kuitenkaan ole merkitty karttaan, vaikka se on maastossa helposti havaittavissa. Messuvieraat olisi järkevämpää ohjata esim. viitan avulla vallille leveämpää tietä, varsinkin jos sen viimeiseen nousuun saadaan rakennettua portaat ja kaide.

3.8.2 Polku eteläportin läpi valleille

Kivien reunustaman eteläportin läpi kulkeva reitti sisältää moniin muihin harjupolkuihin verrattuna vain kohtalaisen nousun, mutta on kasvillisuuden vuoksi erittäin vaikeakulkuinen. Kivimuodostelman jälkeen polku laskeutuu nelisen metriä alaspäin harjuhautaan lähes kadoten 600–900mm korkeaan heinikkoon. Kulku on hankalaa, koska kasvillisuus estää kivien ja kuoppien, sekä harjulla kuulema viihtyvien käärmeiden havaitsemisen. Esim. kyynersauvojen kanssa kulkeminen ei heinän vuoksi onnistu. Polun käyttö vaikuttaa vähäiseltä.

Kuva 46: Kannon takana näkyvät kivet ovat muinaislinnan eteläportti. Sen läpi kulkeva vaikeakulkuinen polku katoaa rinteitä alas heinikkoon ja ilmestyy taas takana näkyvällä rinteellä.

N. 35 metrin jälkeen heinikko madaltuu ja kasvillisuuden seasta ilmestyvä polku alkaa nousta ylöspäin koko ajan levennyen. Juurakkoisen ja kivisen nousun jälkeen polku yhtyy (7m haudan pohjaa ylempänä) vallin päällä kiertävään polkuun.

3.8.3 Eteläportilta messureittiä vallille

Muinaislinnan porteista kertovalta opasteelta vasemmalle jatkuu 800–1200mm leveä osittain puuhakkeella päällystetty polku, joka nousee 25m päässä jopa 20–25% erittäin jyrkästi ylös vallin päälle. Viimeistä nousua ennen on tasanne (karttamerkki 1, kuva 50), jolle on kaavailtu näköalapaikkaa liikuntavammaisille, mikäli luiska näin ylös voidaan ylipäättään toteuttaa.

Polku on viimeisen nousun kohdalla jakautunut kolmeen 500–900mm levyiseen pienempään haaraan (kuva 31), joiden yläristeilevät juuret ja kivet muodostava luonnollisia portaita. Harjun rinne viettää jyrkästi Vanajaveden suuntaan aiheuttaen putoamisvaaran. Poluissa on myös sivukallistusta samaan suuntaan, sekä irtokiviä ja käpyjä.

Kuva 47: Näkymä eteläportin edestä takaisin Voipaalan suuntaan. Kuvassa oikealle menevä tie nousee linnanvallien päällä kulkevalle polulle ja mahdollisesti toteutettavalle saavutettavalle näköalatasanteelle.

Kuva 48: Näkymä Vanajavedelle mahdolliselta liikuntavammallisille suunniteltavalta näköalatasanteelta. Kuvan oikeassa laidassa näkyy erittäin vaikeakulkuinen viimeinen nousu, johon tarvitaan kaide ja portaat.

Parannusehdotuksia Mahdollisesti toteutettavasta näköalatasanteesta on hyvä tehdä riittävän suuri, jotta sinne mahtuu useampi pyörätuolinkäyttävä avustajineen, sekä istuimia. Näkymää järvelle voisi hieman avata karsimalla pitkäksi venähtäneitä koivuja ja kuusia.

Ylemmäs harjulle jatkavia varten viimeiseen nousuun (karttamerkki 2, kuva 50) tarvitaan ehdottomasti portaat ja kaide. Kts. portaiden ja käsijohteiden mitoitusohjeet 2.5.3. Kuvassa 49 on hyvä esimerkki.

Kuva 49: Portaat helpottavat kulkemista ja suojaavat herkkää maastoa kulumiselta. Tuulikki Miettisen ottama kuva on Volokinpolulta Sonkajärveltä.

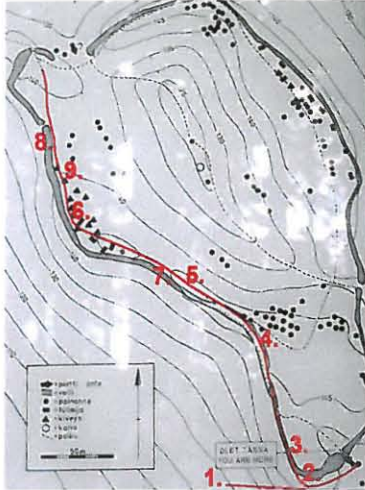
3.9 Vallipolku Vanajaveden puolella

Vanhan linnavallin laella kulkee Rapolanharjun suosituin näköalareitti. Polku on keskimäärin 1000–1500mm leveä, mutta sillä on paikoin vapaata kulkuväylää kaventavia kiviä ja kantoja. Vierailijat ovat kuluttaneet polkua niin, että maasta on paljastunut useita vaarallisia juurakoita. Tiellä on ajoittain lyhyitä yli 5% korkeuseroja. Länsipuolen polku päättyy risteykseen, josta on opaste kalmistoihin ja takaisin Voipaalan kartanoon.

Parannusehdotuksia Juurakkoisimmat paikat johtuvat eroosiosta. Yksinkertaisinta vastaavanlaisissa paikoissa on yleensä tasoittaa epätasaisia osuuksia tuomalla niihin lisää maata tai kivituhkaa, mutta tämä ei liene muinaismuistoalueella mahdollista. Vaihtoehtoisesti epätasaisimmat ja kompastelulle alttiin kohdat voi suojata puisilla laiturin tyyppisillä luiskarakenteilla¹⁸.

Erikseen rakennettavien suojarakenteiden alkamis- ja päättymiskohdat on pyrittävä upottamaan polun pintaan niin, ettei reitille synny kynnyksiä. Kaltevuuden osalta on noudatettava luiskille sallittuja kaltevuusasteita. Sivukallistusta ei saa olla. Mikäli luiska on reunoiltaan polun pintaa korkeammalla, sen molempiin reunoihin tarvitaan kaide. Kts. käsijohteen mitoitusohjeet 2.5.4.

¹⁸Kts. 2.6.2 poikkilaudoitettu polku

Kuva 50: Harjun suosituin näköalareitti. Karttamerkkiin 9 saakka melko kevyitä nousuja ja laskuja sisältävä polku on hyvä kunnostaa turvallisemmaksi lisäämällä kaiteita ja istuimia, sekä tarvittaessa luiskia ja portaita.

Kuva 51: Polun kunto vaihtelee. Paikoin oksia, käpyjä ja kiviä on runsaastikin. Kuvassa näkyy polkua kaventava kanto. (karttamerkki 3, kuva 50)

Suojarakenteiden lisäksi ainakin karttamerkkien 7 ja 9 (kuva 50) nousuihin tarvitaan tukeva kaide, mielellään myös portaatt. Näkövammaisia tulee varoittaa portaista materiaalierolla, joka on tässä ympäristössä helpointa toteuttaa rakentamalla portaiden molempiin päihin 1200mm pituiset tasanteet.

3.9.1 Opastus

Reitin varressa on säännöllisin välimatkoin kolme opastetaulua, joissa kerrotaan kulttuurin vaikutuksesta kasvillisuuteen (karttamerkki 4, kuva 50), harjuhautojen synnystä (karttamerkki 5, kuva 50) ja muinaislinnan puisista valleista (karttamerkki 6, kuva 50).

Parannusehdotuksia Opasteet ovat liian korkeita ja ne olisi hyvä laskea alemmas¹⁹.

Harjuhautojen synnystä kertovassa opasteessa on sama kartta kuin aikaisemmassa muinaislinnan porteista kertovassa opasteessa. Porttien läpi neuvovat nuolet on helppo tulkita väärin tarkoittamaan nykyistä sijaintia, koska kartasta puuttuu kohta "olet tässä".

Opasteiden antamaa tietoa olisi hyvä olla tarjolla myös mahdollisesti liikuntavammaisille suunnitellun näköalatasanteen tasolla ja/tai aiemmin Voipaalan pihapiirissä ja näyttelyn yhteydessä.

3.9.2 Levähdyspaikat

Vallin päällä kulkevalta reitiltä on monesta kohtaa upeat näkymät Vanajaveden suuntaan ja polku on harjun vilkkaimmin liikennöity. Reitillä on kaksi penkkiä, jotka ovat hyvällä säällä jatkuvasti käytössä. Ensimmäinen vastaantuleva penkki (karttamerkki 7, kuva 50) on vain 350mm korkea. Se on sijoitettu vallin päälle ja sen ympärille on kulunut kehä pehmeästä irtohiokasta. Rinne valuu penkiltä ensin 8–10m loivasti alaspäin, muuttuen sitten todella jyrkäksi.

¹⁹Suosittelava lukualueen korkeus, joka huomioi lapset ja pyörätuolinkäyttäjät on 1100–1600mm.

Kuva 52: Matala penkki sopii hyvin lapsille, mutta siltä nouseminen on aikuiselle työlästä.

Toinen penkki (karttamerkki 8, kuva 50) on sijoitettu näköalan vuoksi muurin päälle. Välittömästi penkin edestä alkaa alaspäin viettävä jyrkänne. Koska penkki on erittäin matala 230mm, niin siltä noustessa on suuri vaara horjahtaa eteenpäin kiviseen rinteeseen.

Kuva 53: Toinen penkki on vaarallisesti aivan vallin päällä, kivisen jyrkanteen reunalla.

Parannusehdotuksia Reitille voisi lisätä useampiin kohtiin erikorkuisia istuimia näköalan katselemista ja eväiden syöntiä varten. Nykyistä korkeammat istuimet voisi sijoittaa turvallisemman matkan päähän jyrkanteen reunalta näköalan kärsimättä, ei kuitenkaan kulkureitille. Penkeissä tulisi olla selkänoja ja käsituet.

Levähdyspaikkojen läheisyyteen olisi hyvä lisätä muistutus jätteiden viemisestä pois alueelta, koska nykyisten penkkien alta löytyi välillä roskaa. Omien jätteiden poisviennistä mainitaan pysäköintialueelta lähtevän reitin alussa, muttei messureitillä.

Kuva 54: Näköala on paikoin peittynyt koivujen ja kuusten taa. Metsänhoitosuunnitelmaan kuuluu harvennustöitä, mikä mahdollistaa näköalapaikkojen lisäämisen.

3.9.3 Painanteet

Näköalareitin keskivaiheilla ja pohjoispäässä on useita painanteita, jotka sijaitsevat keskimäärin n. 600mm, toisinaan vain 200–300mm polun reunasta. Painanteet ovat syvimmillään 600–800mm ja vaarallisia, jos niihin astuu vahingossa. Painanteiden reunat ovat keski- ja loppukesästä niin kasvillisuuden peitossa, ettei niitä välttämättä maisemaa ihaillessaan huomaa.

Parannusehdotuksia Sellaisiin kohtiin, joissa painanteet reunat ovat alle 500mm polun reunasta (karttamerkit 9, 6 ja 10, kuva 50), niiden ympärille tai ainakin polunpuoleiselle reunalle olisi hyvä saada kaiteet. Kaidetta voisi myös hyödyntää liittämällä sen yhteyteen painanteista kertovia opastetauluja.

Kuva 55: Tien vasemmalla puolella näkyy painanteita, joiden reunoja tuskin havaitsee kasvillisuuden keskeltä.

Kuva 56: Vanajaveden näköalareitti päättyy viitoitettuun risteykseen, josta pääsee kalmistoihin, harjun itäreunalle ja suppaan. (Viitta oikealla männyn takana.)

3.9.4 Harjun äänimaisema

Harjun länsipuolella äänimaisema oli huonokuuloiselle kartoittajalle suuri yllätys. Silmät auki liikkussa upeat maisemat, keskittymistä vaativat polut ja tuoksut peittivät kokonaan alleen harjun todellisen äänimaiseman. Silmät suljettuina oli ikävä huomata, että lähes ainoa luontoääni (linnunlaulu oli heinäkuun lopulla jo vähäistä) oli tuulen huminan ohella vanhalta kolmostieltä kantautuva autojen ääni. Tie oli heinäkuussakin keskellä päivää yllättävän vilkkaassa käytössä. Näkövammaisia ajatellen ilmiö on harmillinen. Onneksi harjun tuoksut ja tuuli sentään rikastuttavat kokemusta.

Liikenteen melulle ei valitettavasti voi mitään ja näköalan avaaminen todennäköisesti jopa voimistaa sitä. Autoja kuunnellessa tuli mieleen, että harjun laelta avautuvan kansallismaiseman kuvailu ylös saakka kiivennelle näkövammaiselle olisi erityisen tärkeää sen kanssa niin ristiriitaisen äänimaiseman vuoksi. Vaikka kaikkiin alueen opasteisiin ei laitettaisiin pistekirjoitusta, voisi miettiä löytyisikö Sääksmäellä vaikuttaneiden kirjailijoiden tai runoilijoiden (E. Leino, A. Hellaakoski, L. Pohjanpää, Larin-Kyösti jne.) tuotannosta tätä tai vastaavaa maisemaa kuvaileva runo tai teksti, josta voisi teettää myös pistekirjoituksella varustetun opastetaulun harjun laelle. Se ilahduttaisi varmasti kaikkia matkailijoita.

3.10 Itäreuna luoteesta pääportille

Kuva 57: Kartta harjun itäreunaa myötäilevästä polusta.

Harjun itäreunan polku on jyrkkien nousujen vuoksi erittäin raskas sekä pohjoisesta, että etelästä tultaessa (karttamerkki 5, kuva 57) ja vaatii hyvää yleiskuntoa. Pohjoisesta tultaessa polku laskeutuu ensin noin metrin levyisenä 30m matkalla

17% viisi metriä alempana sijaitsevalle luoteisportille, jonka kohdalta sukeltaa kapea 400mm leveä polku jyrkästi alas harjuhautaan.

Kuva 58: Lännestä tultaessa tie tekee notkelman harjuhaudan suulle ja jatkuu sitten jyrkällä nousulla ylös itäreunan valleille (karttamerkki 1, kuva 57).

Portin jälkeen harjua kiertävä tie nousee 50m matkalla n. 10m ylöspäin (20%), kunnes tasoittuu. Harjun laella kulkeva tie on alkuun jopa 1500mm leveä kaventuen oikealle kääntyessään vain 350–500mm leveäksi poluksi.

Kuva 59: Kiipeämisen jälkeen harjun laella kulkeva tie on varsin tasainen. Nousua on kuitenkin niin paljon, ettei tälle puolelle suppaa ole realistista suunnitella liikuntaesteisille sopivaa reittiä.

Harjuhaudan kierrettyään tie laskeutuu viimeisen 50m matkalla jyrkästi 8m alemmas (16%) muinaislinnan pääportille (karttamerkki 5).

Parannusehdotuksia Harjun itäreunaa kiertävä polku ei sovi korkeuserojen vuoksi lainkaan liikuntaesteisille eikä huonokuntoisille. Kunnostustöiden osalta riittänee, että ensimmäiseen ja viimeiseen nousuun lisätään kaide. Ylhäällä harjulla voi miettiä suojakaidetta muutamaankin kohtaan, jossa ihmiset kulumisesta päätellen kulkevat jyrkästi putoavan rinteiden reunoilla. Yleisluonteinen ohje on, että silmin hahmotettava polku ei saisi loppua yllättäen jyrkänteeseen. Kaiteiden sijaan “putoamisvaarasta” voisi kertoa varoituskyltein.

3.10.1 Opastus

Itäreunan reitillä on kaksiopastetaulua, joista toinen kertoo asunnoista (karttamerkki 3, kuva 57) ja toinen tulisijoista (karttamerkki 4, kuva 57). Molemmista tauluista on sama kartta.

Parannusehdotus Koska itäreunan polku on vaikeakulkuinen ja jää monelta kokematta, reitin varrella olevien opasteiden sisällöstä tulisi olla saatavilla tietoa myös länsipuolen reitin varrella ja/tai talliin koottavassa näyttelyssä.

Myös näissä, kuten länsipuolen kartoissa hämää se, että “olet tässä” -täplä puuttuu ja joka portilla on nuoli.

Reitin vaikeudesta voisi varoittaa harjupolkuja esittelevissä kartoissa tai polun molemmissa päässä SFS 4424:n mukaisella mustalla kärkikolmiolla.

3.11 Polku pysäköintialueelta pääportille

Pysäköintialueen takaa lähtee toistaiseksi suosituin kävelyreitti ylös harjulle. Ensimmäinen nousu on hankala, mutta sen jälkeen seuraavat 100m ovat kohtalaisen tasaista ja loivasti nousevaa maastoa. Tälle alueelle olisi messureittä realistisempaa toteuttaa pyörätuolinkäyttäjille soveltuva luontopolku alueesta ja sen historiasta kertovine opasteineen.

Kuva 60: Ensimmäinen nousu on vaikeakulkuinen. Vasemmassa reunassa näkyy kulumisen aiheuttama reunavalli. Oikealla puolella taas on paikoin jopa 500mm syvä painauma.

3.11.1 Ensimmäinen nousu

Reitin ensimmäiset 10 metriä ovat vain 400–500mm leveää 15% nousevaa polkua ylös ruohikkoista rinnettä. Polku on epätasainen ja sen oikealla puolella on korkeimmillaan 500mm syvä painanne. Vasempaan reunaan on muodostunut kovan kulutuksen seurauksena 100–200mm korkea pystysuora reuna. Polun pinta luistaa jalkojen alla.

Parannusehdotuksia Ensimmäiseen nousuun voi rakentaa joko portaat, tai mikäli pyörätuolireitti toteutetaan tätä kautta, tukevan 1500–2000mm leveän z-luiskan. Sekä luiskaan, että portaisiin tarvitaan kaide²⁰.

Kuva 61: Luiska voidaan tehdä joko nykyisen polun paikalle tai oikean reunan ympäri kiertävää reittiä pitkin. Oikean kautta kierrettäessä on muistettava jättää riittävästi lepotasoja.

3.11.2 Loivan nousun alue

Kuva 62: Nousun jälkeen polku muuttuu tasaisemmaksi. 6-7m päässä jyrkänteeltä polulla on 200–250mm korkea suurehko kivi, jonka viereen on syntynyt kiertotie.

Nousun jälkeen maastossa on tasaisempi alue, jossa kulkee useampia erilevyisiä polkuja. 100m matkalla rinne nousee yhteensä vain n. 8%, mikä mahdollistaisi pyörätuolireitin rakentamisen.

N. 25m kuluttua polun vasemmalla puolella on jyrkkä rinne, jonka suojakaiteet ovat kaatuneet maahan. Polulla on koko harjualueelle tyypilliseen tapaan juuria ja kiviä, jotka tekevät maastosta heikkonäköisille haastavan.

30m kävelyn jälkeen pääreitti tulee opastettuun T-risteykseen, josta vasemmalle lähtee epätasainen ja vähän liikennöity polku länteen. Retkeilyreitti jatkuu loivana ja kahdeksi haarautuneena nousuna koilliseen sivuten jyrkkärinteistä harjunreunaa, jossa kaiteet ovat myös hajonneet.

Parannusehdotuksia Reitin suurimpia vaaratekijöitä ovat puuttuvat ja hajonneet kaiteet jyrkänteiden reunoilla. Reunat ovat juurten ja kasvillisuuden sitomaa hiekkamaata, joka voi pettaa liian lähelle reunaa uskaltautuvan alla. Reunoille tarvitaan tukevat kaiteet, sekä mielellään varoituskyltti putoamisvaarasta, joka voidaan toteuttaa kuvasymbolina.

²⁰ Kts. mitoitussohjeet luiskaan 2.4, portaisiin 2.5.1 ja kaiteeseen 2.6.3

Kuva 63: Nousun jälkeen maasto tasoittuu lähes puistomaiseksi.

Kuva 64: Vasemmalla jyrkkää harjun reunaa. Vanhat kaiteet ovat kaatuneet maahan. Kauempana näkyvässä opasteessa annetaan ohjeita muinaismuistoalueella liikkumisesta.

Mahdollinen alueelle toteutettava pyörätuolireitti Rapolanharjun parannustöissä yhdeksi tavoitteeksi on asetettu liikuntavammaisten vierailijoiden huomioiminen. Koska luiskan rakentaminen messureitille vaatii poikkeuksellisen suuria resursseja, toinen vaihtoehto voisi olla lyhyemmän päällystetyn reitin suunnitteleminen pysäköintialueen yläpuoliselle tasanteelle. Alueella ei ole tarjota Vanajaveden kaltaisia maisemaosuuksia, mutta sen vasemmalla ja oikealla reunalla on jyrkät rinteet, jotka antavat käsityksen harjulle tyypillisistä luonnonmuodoista.

Varustamalla reitti runsain kuvitetuin opastein ja mukavia istumapaikkoja sisältävin tasantein, sekä merkitsemällä mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi kiinnostavia kasveja, lyhyempikin kierros voi antaa paljon. Mikäli vielä itäreunan puustoa voi hieman karsia, saataisiin paremmin välitettyä myös tunne korkealle kiipeämisestä.

Reitin ei tarvitse kattaa kaikkia tasanteella risteileviä polkuja vaan muodostaa yhtenäisen väylä, jota pitkin pääsee aivan jyrkänteiden reunoille ja vaikkapa kiinnostavien kasvien viereen. Tällaisesta reitistä tulisi tiedottaa kohde-esittelyn yhteydessä ja se tulisi merkitä alueesta kertoviin karttoihin.

3.11.3 Nousu pääportille

Tasaisen alkumatkan jälkeen tie muuttuu jyrkemmäksi. Polulla on muutamia läiskiä jalan alla pyörivää hiekoitussoraa ja puuhaketta. Nousun puolivälissä on luonnollinen lepotasanne, jonka jälkeen nousu jatkuu. Noin 5-6m ennen puista siltarakennetta polun vasemmalla puolella on 1000 x 800mm kokoinen ja 300–500mm syvä painanne.

Toisen nousun loppupuolella on n. 10m pitkä puinen silta, joka nousee n. 16% loppua kohti loiventuen. Puurakenteen alareunassa, keskellä kulkuväylää on suurehko kivi.

Siltarakenteen pinta muodostuu laudoista, joiden välissä on 25mm raot. Lautojen päällä on 150–300mm välein 15mm korkeita ja 25mm leveitä rimoja, joista osa on lahonnut tai irronnut. Kaide tuntuu huteralta.

Parannusehdotuksia Jo ennen siltaa olevaan kahteen pitkään nousuun olisi hyvä saada kaiteet. Niiden väliselle tasanteelle kannattaa lisätä istuimia. Polunvieren painanteen voisi ainakin merkitä selkeästi tai ympäröidä edes osittain kaiteella.

Silta on liian jyrkkä ja pohjalautojen raot ovat liian suuret. Suositeltava raon leveys on 5mm. Liukastumisen estämiseksi laitetut kapeat rimat ovat saavutettavuuden kannalta huono ratkaisu, koska niihin voi kompastella, eikä niiden nykyinen

Kuva 65: Risteyksessä on selkeä puinen opaste muinaislinnalle ja takaisin pysäköintialueelle.

Kuva 66: Luonnos saavutettavasta harjureitistä.

Kuva 67: Raskaat nousut päättyvät puiseen luiskaan, jolla mies seisoo. Luiskan alla, vasemmalla on painanne, joka ei kasvillisuuden vuoksi näy.

Kuva 68: Vanha silta on liian jyrkkä ja huonossa kunnossa.

Kuva 66: Luonnos saavutettavasta harjureitistä.

Kuva 67: Raskaat nousut päättyvät puiseen luiskaan, jolla mies seisoo. Luiskan alla, vasemmalla on painanne, joka ei kasvillisuuden vuoksi näy.

Kuva 68: Vanha silta on liian jyrkkä ja huonossa kunnossa.

välitys ole tasainen ja ennakoitavissa. Välillä 36 numeron jalka mahtuu kahden kapean riman väliin, välillä ei. Kulku vaatii erityistä keskittymistä. Sillan nousukulma on myös liian suuri jäykkänilkkaisille.

Sillan tilalle voisi ajatella portaita. Tällöin sillan alla oleva kivi olisi hyvä jättää porraskäytävälle, jolloin se ei aiheuta kompastumisvaaraa. Portaisiin tarvitaan tukeva kaide ja sen molempiin päihin tasanteet varoittamaan näkövammaisia muutoksesta reitin rakenteesta²¹.

3.11.4 Pääportti

Siltarakenteen jälkeen polku nousee vielä loivasti n. 15m ja tulee opastettuun risteykseen. Vasemmanpuoleinen 2700mm leveä tie nousee 18% yhtyen n. 70m päässä Vanajaveden puoleiselle näköalareitille. Suoraan eteenpäin jatkuu kapeampi 1000–1300mm leveä polku alas linnahautaan ja kaivolle. Oikealle lähtevä tie nousee 16% harjun itäreunaa kiertävälle vallin päällä kulkevalle reitille 3.10.

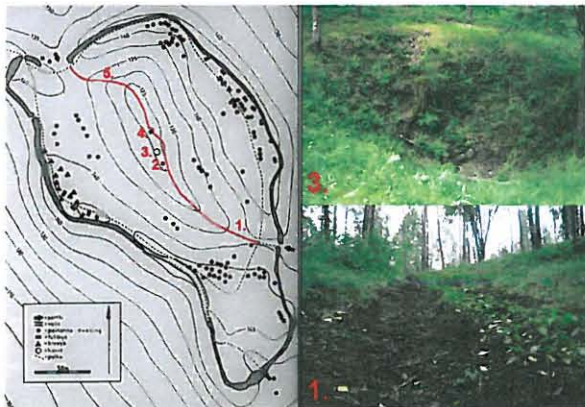

Kuva 69: Pääportilta pääsee jatkamaan neljään suuntaan.

Parannusehdotuksia Sekä oikealle, vasemmalle, että alas jatkuville teille olisi hyvä saada kaiteet.

Opaste kertoo vain etelä-pohjoissuunnan tarjonnasta eli harjuhaudasta 50m päässä, ja pysäköintialueesta 150m takanpäin. Itä- ja länsipuolelle jatkuville teille olisi myös hyvä saada opasteet.

3.12 Harjuhaudan tie

Kuva 70: Supan läpi kulkevalla polulla on alkumatkasta epätasaisen kulumisen vuoksi sivukallistusta. Kaivon (3.) kohdalla polku viettää myös jyrkästi alas painanteeseen.

Polussa pääportilta suppaan on voimakasta sivukallistusta. Polun oikea reuna (karttamerkki 1, kuva 70) on kulunut paikoin 20cm vasenta reunaa alemmas. Keskellä on 300mm kaistale ruohoa. Polulla on luistavaa hiekkaa, risuja ja kuivia lehtiä.

Polku laskee 100m matkalla n. 15m alaspäin supan pohjalle. Kaivoa ennen polun pinta muuttuu talleantuneeksi ruohikoksi.

Mutamia metrejä ennen kaivoa polun vasemmalla puolella on 1700 x 2600mm kokoinen (karttamerkki 2, kuva 70) painanne. Heinien ja muun kasvillisuuden vuoksi sen reunoja on vaikea havaita.

Kaivo (karttamerkki 3, kuva 70) sijaitsee pyöreän ø12m kokoisien painanteen pohjalla. Aivan painanteen reunoja pitkin kiertää vain 400–500mm leveä polku, jossa on paikoin jopa 20% sivukallistus painanteen suuntaan.

²¹ Kts. tarkempia ohjeita 2.5.1, sekä 2.6.3.

Kuva 71: Harjuhaudan pohjalla kulkee kapea polku kaivolle.

Kaivolta polku laskeutuu taas jyrkästi vielä 1500mm alemmas supan pohjalle. Polku on kokonaan nurmen peitossa ja sillä on vaikeasti havaittavia kiviä.

15m kuluttua reitin vasemmalla laidalla on ensin kivi melkein polulla ja heti sen perään halkaisijaltaan 4000mm painanne, joka on syvimmältä kohdaltaan 1300mm.

20m painanteen jälkeen polun oikealla puolella on kiviröykkiö, jonka kohdalta lähtee 400mm leveä polku nousemaan jyrkästi ylöspäin. Polulla on jalkojen alla luistavaa kariketta, multaa ja kuivia lehtiä. Nousu on yksi harjun raskaimpia.

3.12.1 Parannusehdotuksia

Kaikkien kolmen painanteen ympärille olisi hyvä saada suojakaiteet. Erityisesti kaivon kohdalla polku viettää vaarallisesti painanteeseen. Polun molempien päiden nousuihin ja laskuihin tarvittaisiin myös liikkumista helpottava tukikaide.

Kaivon kohdalla ei ole siitä kertovaa opastetta. Vierailijaa ilahduttaisi tieto kaivon syvyydestä, muinaisista kaivamista-voista, kaivon viimeisistä mahdollisista käyttäjistä jne.

Kuva 72: Harjuhaudan polku on monin paikoin kasvillisuuden peitossa. Tien ohittaa viimeisen painanteen oikealta, (karttamerkki 4, kuva 70). Takana pilkottaa jyrkkä nousu ylös valleille.

3.13 Luoteisportilta kalmistoille

Kuva 73: Pitkän nousun, polun kunnan ja jyrkkyden vuoksi reitti ei sovi liikuntaesteisille.

Muinaislinnan ympärysvallin luoteispäästä laskeutuu n. 350m pitkä polku 40m alemmas Rapolankujalle. Reitti on koko matkan erittäin jyrkkä, polun pinnalla on luistavaa kariketta, käpyjä ja kiviä. Noin 150m kohdalla tie tekee jyrkän mutkan oikealle ja käännoksen kohdalla on kaide. Loppumatka on hyvin luonnontilaista metsää, aivan viime metreillä polun pinta on täynnä noin \varnothing 50–60mm:n kokoisia soikeita irtokiviä, jotka pyörivät vaarallisesti jalan alla.

3.13.1 Parannusehdotuksia

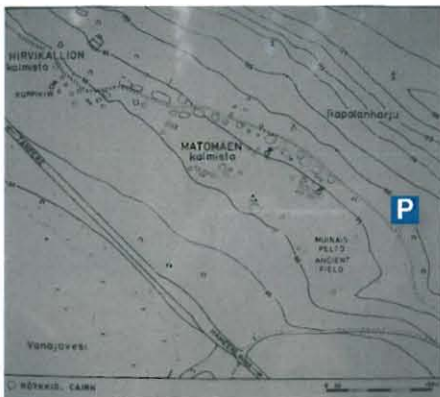
Tämä reitti ei myöskään sovi lainkaan huonosti liikkuville tai huonokuntoisille. Polku voidaan ajatella jätettävän luonnontilaiseksi, mutta mutkan kaiteen jäämäkkyys olisi hyvä tarkistaa. Mahdollisuuksien mukaan jyrkkään rinneosuuteen voisi lisätä kaiteen, mutta koska polku sijaitsee varsin kaukana Voipaalan pihapiiristä ja näyttelystä, kaiteiden saaminen tänne ei ole yhtä ensisijaista kuin muualle.

3.14 Rapolankujaa kalmistoille

Kuva 74: Rapolankuja lähtee Voipaalan kartanon eteläpuolelta kantatie 130:n suuntaisesti kohti Rapolan kartanoa ja kalmistoja.

Kalmistoille pääsee kahta reittiä, muinaislinnan luoteisportilta lähtevää kävelytieta (kuva 73) ja Voipaalan kartanon eteläpuolella kulkevaa Rapolankujaa. Rapolankujan reitti kalmistoihin löytyy Museoviraston tuottamasta aluetta esittelevästä kartasta, mutta maastossa kalmistoille ei ole opasteita varsinaiselta pysäköintialueelta eikä Sääksmäentieltä.

Kuva 75: Kalmistoalue ja liikuntaesteisille suunniteltu pysäköintipaikka.

Rapolankuja on vähäisesti liikennöity hiekkatie. Koska liikuntaesteiset eivät pysty vaikean maaston ja pitkän matkan vuoksi kulkemaan harjun kautta kalmistoille, tässä kartoituksessa on tarkoitus selvittää, onnistuisiko heidän pääsytään kalmistoille Rapolankujan kautta. Lähtökohtana on, että ensimmäinen kilometri kuljettaisiin autolla Rapolankujan ja harjun luoteisportilta laskeutuvan polun risteykseen, johon mahtuu pysäköimään 2-3 autoa.

Rapolankuja kapenee Rapolan kartanon navetan jälkeen hieman ja sen keskelle ilmestyy ruohokaistale. Pysäköinnin jälkeenkin tie on jakautunut kahteen 900mm leveään hiekkapohjaiseen uraan, joiden keskellä kulkee 400–600mm ruohoraita. Tiessä oli kartoituksen alkaessa sadeveden aiheuttamia kuoppia, jotka oli seuraavalla viikolla tasoitettu uudella pehmeällä hiekalla.

3.14.1 Matomäen kalmisto

Matomäen kalmisto sijaitsee 100m päässä pysäköintipaikalta keskellä muinaispeltoa. Loppumatka kuljetaan rehevän pellon poikki, jossa ei ole minkäänlaista valmiiksi kulunutta polkua. Pellon pohja on muhkurainen ja vaikeakulkuinen. Hautaröykkiöt muodostavat pellolle selvästi erottuvan kivisen saarekkeen, mutta tieltä ei ole minkäänlaista opastetta niiden luo eikä kalmistoon sijoitettua opastetaulua juuri huomaa kauempaa. Opaste on sijoitettu niin, että nähdäkseen tekstin on kierrettävä sen taakse. Opasteessa on hyvin alueen löytöjä selventävä kartta.

Kuva 76: Kalmistossa vierailuun tarkoitettu pysäköintipaikka ja tien testaamista.

Kuva 77: Matomäen kalmiston opastetaulua ei näe tieltä mustan taustan vuoksi. Sen luokse on aikamoinen kiertäminen tieltä.

3.14.2 Hirvikallion kalmisto

Hirvikallion kalmisto sijaitsee 120m päässä Matomäen kalmistosta. Sen röykkiöt ovat lähempänä tietä, joka on niiden kohdalla kaventunut miltein kahdeksi kapeaksi poluksi. Opasteina on ensin puinen hannunvaakunalla varustettu tolppa. Vähän matkan päässä on kalmistoa esittelevä opastaulu, joka on myös tulosuuntaan nähden väärin päin.

Parannusehdotuksia Rapolankuja on riittävän hyvässä kunnossa autoiluun, mutta kartanon jälkeen siinä ei ole juuri lainkaan kohtia, joissa kaksi autoa pystyisi ohittamaan toisensa. Mikäli halutaan, että kalmistoilla voi vierailla autolla, tiehen olisi hyvä lisätä muutama levennys pitkien peruutusten välttämiseksi.

Pysäköintialueelle mahtuu noin viisi autoa, vaikka paikkoja ei olekaan merkitty. Siellä oleva puinen opaste ohjaa vieraan joko takaisin Rapolan kartanoon, ylös harjulle tai tietä eteenpäin kalmistoille. Opasteen luettavuutta voisi parantaa maalaamalla kirjainten pohjat valkoisiksi. Autopaikkojen sijoittelussa tulisi huomioida, etteivät ne tuke kokonaan harjulta laskeutuvaa polkua.

Valitettavasti pysäköintialueelta ei pääse pyörätuolilla eteenpäin. Vaikka 900mm levyisen uran pitäisi teoriassa riittää useimmille pyörätuoleille, tiessä on liikaa epätasaisuuksia ja sivukallistusta. Tuoli kääntyy koko ajan vinoon ja tie laskeutuu liian jyrkästi alaspäin.

Muinaispellon möykkyinen pohja on myös toivottoman vaikeakulkuinen huonosti liikkuville ja apuvälineiden käyttäjille. Tieltä Matomäen hautaröykkiöille tarvittaisiin kovapintainen laituripelti poikki. Sille pääsy taas edellyttää tien leventämistä, tasoittamista ja loiventamista esimerkiksi kivituhkalla pysäköintialueelta Hirvikallion röykkiöille asti.

Opastusta olisi syytä parantaa kaikkia vieraita ajatellen. Molempiin kalmistoihin tarvitaan viitoitus Rapolankujalta. Nykyiset opastetaulut eivät yksinään riitä. Hyvästä viitoituksesta huolimatta osa ihmisistä ei uskalla lehmien tai niiden karcaamisen pelossa kävellä katsomaan Matomäen kalmistoa, jos veräjä on kiinni.

Molempien kalmistojen opastetaulujen luo pääseminen on nyt työlästä kivien ja vaikean maaston vuoksi. Taulujen sijoittelu olisi hyvä miettiä uudelleen.

Vaihtoehtoinen ratkaisu Molempien kalmistojen saavutettavaksi korjaaminen vaatisi paljon tietöitä ja pitkiä luiskia. Se ei liene järkevää ottaen huomioon kalmistojen sijainnin automatkan päässä Rapolanharjun ja Voipaalan varsinaiselta pysäköintialueelta. Liikuntavammaiselle autoon siirtyminen ja sieltä poistuminen on jo tavallista työläämpää.

Kalmistojen viitoitusta on jokatapauksessa syytä parantaa Voipaalasta saakka. Suurten esteettömyyttä parantavien töiden sijaan liikuntavammaisia voisi palvella tuottamalla kalmistoista resurssien mukaan esimerkiksi kirjallista, kuva- tai videomateriaalia, jota voisi katsella talliin tulevan näyttelyn yhteydessä tai vaikkapa grillikatoksen seinillä.

Kuvissa ja/tai videoissa voisi pyrkiä tarjoamaan liikuntarajoitteisille vieraille jotain ylimääräistä kompensoimaan sitä, ettei kalmistoihin ole esteetöntä pääsyä. Koska messuihin on aikaa, kalmistot ehtisi hyvin kuvata esimerkiksi eri vuoden- ja

vuorokaudenaikoina. Muinaispellon ja kalmistojen löydöistä voisi myös kertoa näyttelyssä niiden luona sijaitsevia opastetauluja laajemmin. Esimerkiksi kuppikivestä voisi tehdä kosketetavan mallin savesta tai kohtuullisen helposti muovattavasta vuolukivestä. Ymmärtämisen helpottamiseksi siihen voisi myös laittaa oikeasti viljaa, maitoa ym.

3.15 Viestintä²²

Kun Rapolanharjulle on tehty liikkumista helpottavia korjauksia, kohteen saavutettavuudesta on tärkeää tiedottaa niin esitteissä, www-sivuilla kuin asuntomessujen oheiskohdetta esittelevissä lehtijutuissa.

3.15.1 Kartta / esite

Rapolasta on saatavilla Museoviraston teettämiä kartan tavoin taiteltuja A3 kokoisia esitteitä, joiden toisella puolella kerrotaan tiiviisti alueelta löytyvästä muinaislinnasta, kalmistoista, uhrikivistä, luonnonsuojelualueista ja kartanoista. Avatun A3:n toisella puolella on kartta harjupoluista, sekä merkittävimmistä nähtävyyksistä ja rakennuksista.

Esitteen kartta on selkeä ja sisältää sopivasti merkkien selityksiä ja paikannimiä. Esitteestä löytyy myös ajo-ohje, puhelinnumero ja s-postiosoite.

Esitteen tekstipuolella perusasiat ovat kunnossa. Taitto on selkeä, teksti ja kuvat eivät mene päällekkäin, fontti (Arial) on saavutettava ja väliotsikot selvästi suurempia ja helposti luettavia.

Kieli on helppoa yleiskieltä ja ennakkotietämystä vaativat termit kuten "viikinki- ja ristiretkiaika eli 800–1200-luku" on purettu auki. Lauseet ovat lyhyitä.

Parannusehdotuksia Esite on toimiva ja helppolukuinen. Yleisenä ohjeena voisi sanoa, että esite- ja opastetekstejä kirjoittaessa kannattaa tutustua selkokielen periaatteisiin. Selkokeskus (www.papunet.net/selkokeskus/) tarjoaa kirjoittamisen etäkoulutusta myös netin välityksellä.

Kun esitteen uusiminen tulee jossain vaiheessa ajankohtaiseksi, ensimmäisen aukeaman kuvien valintaa voisi hieman viilata. Nyt kaikki kuvat ovat kuvaushetken eli ruskan vuoksi hyvin samanvärisiä ja syksyisiä. Heikkonäköiselle esitteen keskus on tasaista kellanruskeaa pintaa. Seuraavaa esitettä varten muutaman kohteen voisi käydä kuvaamassa eri vuodenaikoina, ellei aineistoa ole jo valmiina. Museoviraston Rapolanharju-sivulta löytyy ainakin raikas kesäkuva kukkivasta rinneniitystä.

Uusimisen yhteydessä kappaleiden väliin voisi lisätä selkeämmän välin. Nyt jokaisen väliotsikon alla näyttää ensialkuun olevan vain yksi kappale. Tyhjää tilaa varten kannattaa aina mieluummin karsia pari lausetta kirjasinkoon pienentämisen sijaan. Nykyinen kirjasin on pienehkö ja sitä voisi mahdollisesti suurentaa vähentämällä 1-2 kuvaa. Kuviin päätee ylipäättään sääntö, että mieluummin vain muutama suurempi kuin monta pientä. Mikäli halutaan varmistaa, että kirjasimen koko on myös heikkonäköisten luettavissa, pistekooksi olisi valittava vähintään 14, mikä on esitteissä usein vaikeaa.

Karttasivulla on ylimääräistä tilaa ja sinne tulisi lisätä vierailun kannalta oleellisia asioita kuten WC-tilojen (myös inva-WC) ja kahvilan sijainti, sekä esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevaa tietoa kuten invapaikkojen sijainnin. Tieto esimerkiksi kahvilan saavutettavuudesta voi myös olla alueen houkuttelevuuden kannalta ratkaiseva asia, jos seurueeseen kuuluu toimintaesteisiä ihmisiä. Parannustöiden jälkeen karttaan on hyvä merkitä myös mahdollinen pyörätuolinkäyttäjille soveltuva harjureitti. Kartan reunaan mahtuisi lisäksi maininta lainattavista apuvälineistä (kohta 3.7.1 / parannusehdotuksia / lainattavat apuvälineet). Merkinnöissä kannattaa käyttää kuvatunnuksia eli piktogrammeja, jotka on kuitenkin aina selitettävä myös sanallisesti kartan sivussa.

Kuva 78: Piktogrammeja. Vasemmalta oikealle: inva-WC, lainattavia lastenrattaita, näkövammaisten palvelut, opaskoira, opastus, pyörätuolinkäyttäjille/liikuntaesteisille soveltuva, lainattavia suurennuslaseja, WC, viittomakieliset palvelut.

Esitteen koon vuoksi siihen ei kannata yrittää lisätä muita kieliä. Jos mahdollista, esitteestä voisi tehdä erikielisiä versioita. Kielivalinnoilla ja kohdemarkkinoinnilla voi tavoitella matkailijoiden lisäksi Suomessa asuvia kielivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä.

²²Lähde: Seurasaaressa ulkoilumuseon saavutettavuuskartoitus, S.Salovaara 2006

3.15.2 Internet-sivut

Internet-sivujen teknisen toteutuksen tulee olla esteetön. Sivut täytyy voida lukea sekä graafisella että tekstipohjaisella selaimella. Internet-sivujen käytettävyyden testausta voi tilata esimerkiksi Näkövammaisten keskusliiton kautta (www.nkl.fi). Saavutettavaan verkkosuunnitteluun on saatavilla julkishallintoa koskevia ohjeistuksia ja verkossa on validaattoreita (esim. <http://validator.w3.org/>), joita käyttäen voi arvioida sivuja myös maksutta. Ohjeita saavutettavien verkkosivujen suunnitteluun on mm. Celian, Näkövammaisten kirjaston, osoitteessa <http://www.celialib.fi/testausohje.html> ja Tieken sivuilla <http://arkisto.tieke.fi/esteettomyysopas/>.

Kun organisaatio teettää ulkopuolisella sivuston, tulee tilaajan vaatia verkkosivujen toteuttajilta saavutettavuuden kriteerien täyttymistä. Kun museon sivut ovat osa laajempaa kokonaisuutta, kuten Rapolanharjun sivut Museoviraston sivuilla, tulee vaikuttaa koko sivustoon sen esteettömyyden varmistamiseksi²³.

Tärkeimmät Rapolanharjusta kertovat sivut ovat Museoviraston kohde-esittelysivu ja Valkeakosken kaupungin matkailusivut. Google löytää hakusanalla "Rapolanharju" 320 osumaa, joista se tarjoaa ensimmäisenä Museoviraston sivuja ja neljäntenä vaihtoehtona Valkeakosken kaupungin sivuja. Hakusanalla "Rapola" löytyy ensimmäisenä Sääksmäki-seuran sivu, toisena Museoviraston sivu ja kahdeksantena Valkeakosken kaupungin sivu. Tässä kartoituksessa on keskitytty Museoviraston kohde-esittelyyn²⁴.

Museoviraston Rapolanharju -sivu Museoviraston sivua ei ole suunniteltu matkailijoiden tarpeisiin, vaan se on osa Museoviraston muinaisjäännösten hoidosta kertovaa sivustoa. Sivun esittelee kohteen historiaa, tärkeimpiä nähtävyyksiä, hoitosuunnitelmaa ja museoarvoja. Sen lopussa annetaan kulkuohjeet. Sivulla on hieman esitettä enemmän tekstiä, neljä kuvaa, mahdollisuus sanahakuun, Museoviraston yhteystiedot, linkki palautelomakkeeseen ja yläreunassa Museoviraston koko sivuston valikot.

Museoviraston Rapolanharju-sivu on visuaalisesti ja kielellisesti selkeä. Ensivaikutelma on asiallinen, ei erityisen houkutteleva tai kutsuva. Tiedon saantiin ei tarvita navigointitaitoja. Kuvat on valittu sopivan eripuolilta kohdetta ja niissä on vaihtoehtoiset alt-tekstit.

Parannusehdotuksia Lukemista nopeuttaisi väliotsikoiden käyttö, mutta tekstin lyhyiden vuoksi sivulle ei kaipaa linkkejä väliotsikoihin. Toki 3-4 väliotsikkoa voidaan lisätä sisällysluettelomaiseksi linkkiliistaksi sivun alkuun. Ehkä väliotsikoiden puutteen vuoksi kappalevälin toivoisi olevan suurempi, koska nopealla silmäyksellä teksti näyttää helposti yhdeltä massiiviselta kappaleelta. Yleisesti ottaen www-sivujen hahmotettavuuteen vaikuttavat tiedon ryhmittely ja sen hierarkiat, yksiselitteiset otsikoinnit, tekstin jako kappaleisiin ja jopa rivijaot.

Tekstissä mainitaan, että 1993 Museoviraston hallintaan siirtynyttä aluetta on pyritty kehittämään monipuoliseksi opetus-, nähtävyyss- ja virkistyskohteeksi. Lause jää kuitenkin yksinäiseksi ilman minkäänlaisia lisätietoja. Nopea ratkaisu voisi olla sivun linkittäminen ensialkuun esimerkiksi Valkeakosken Kaupungin Rapolanharju -sivulle²⁵ tai kohtaan "Vinkkejä Rapolanharjun vierailua varten²⁶". Tällöin kuitenkin vastuu harjun virkistyskäyttöön liittyvästä tiedottamisesta jää kokonaan Museoviraston ulkopuoliselle taholle. Valkeakosken kaupungin sivuilla ei myöskään kerrota mitään kohteen saavutettavuudesta.

Museoviraston sivuilla kohdassa museot ja linnat on useita esimerkkejä kohteista, joista tarjotaan matkailijan kannalta olennaisia tietoja. Esimerkiksi Seurasaaressa ulkomuseon, Anjalan kartanomuseon ja Suomenlinna-museon sivut ovat varsin toimivat. Ainoastaan vasemman reunan linkkilistan toivoisi näkyvän koko ajan eikä vain kohteen etusivulla. Vaikka Rapolanharju on toistaiseksi omatoimikohde, sivun laajentaminen edellä mainittujen esimerkkien suuntaan tulee varmasti viimeistään asuntomessujen myötä ajankohtaiseksi. Tällöin kannattaa hyödyntää järkevää linkittämistä myös Voipaalan ja Sääksmäki-seuran sivuille, koska Museoviraston sivuja ei kannata paisuttaa kaikella mahdollisella kohteeseen liittyvällä lisätiedolla. Linkkien toimivuudesta on tällöin muistettava huolehtia.

Rapolanharjun nykyisellä sivulla ei ole mahdollisuutta vaihtaa kieltä. Kielen vaihto onnistuu Museoviraston etusivulla, jolloin sama teksti löytyy navigoinnin jälkeen sekä ruotsiksi, että englanniksi. Kielenvaihdon soisi olevan helpompaa. Sivulla ei myöskään ole painikkeita tekstikoon suurentamiseen.

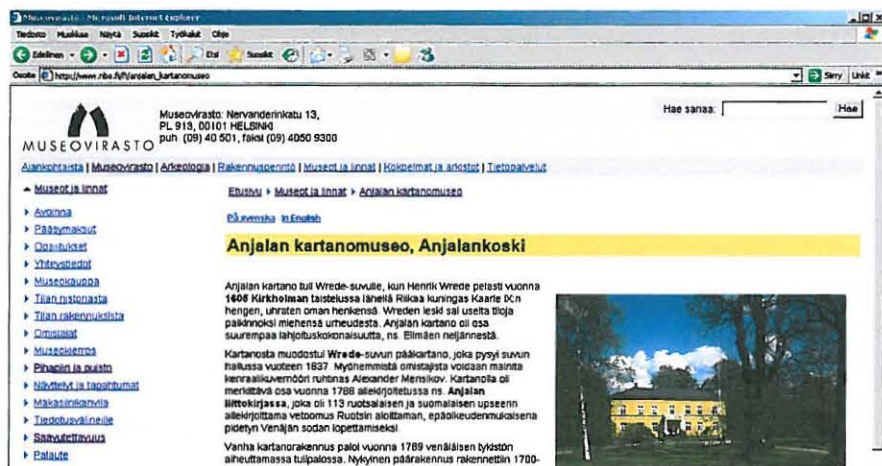
Yleisiä ohjeita Rapolanharjun sivun laajentamiseen Kun Museoviraston sivua laajennetaan, navigointi kannattaa tehdä mahdollisimman yksinkertaiseksi ja helpoksi hahmottaa. On järkevää noudattaa samaa kaavaa kuin viraston muidenkin kohteiden sivuilla. Etusivun tekstien ja kuvien valinta on erityisen tärkeää, koska niiden avulla luodaan mielikuvia ja autetaan hahmottamaan kohdetta ja sen tarjontaa.

²³ Kts. JHS 129 Julkishallinnon verkkopalvelun suunnittelun ja toteuttamisen periaatteet.

²⁴ <http://www.nba.fi/fi/mjhrapola>

²⁵ http://www.valkeakoski.fi/portal/suomi/kulttuuri_ja_vapaa-aika/matkailu/nahtavyudet/rapolanharju/

²⁶ http://www.valkeakoski.fi/portal/suomi/kulttuuri_ja_vapaa-aika/matkailu/nahtavyudet/rapolanharju/vinkkejä_rapolanharjun_vierailua_varten/

Kuva 79: Esimerkki Anjalan kartanomuseon sivuista. Vasemman reunan valikkoa voisi käyttää runkona myös Rapolan harjun sivujen laajentamisessa.

Saavutettavuus-osio on tärkeä kaikissa kieliversioissa. Matkailijoiden joukossa on yhä useammin liikkumisesteisiä ihmisiä, jotka etsivät etukäteen tietoa kohteiden saavutettavuudesta ja liikkuvat mielellään juuri niissä maissa ja kaupungeissa, joissa esteettömyys on huomioitu. Monipuolinen saavutettavuudesta tiedottaminen auttaa kaikkia vierailijoita ennakoimaan olosuhteita paikanpäällä.

Saavutettavuus-osio suositellaan sijoitettavaksi heti yhteystietojen jälkeen eikä viimeiseksi, kuten toisinaan näkee. Osiossa tulisi kertoa kootusti välttämättömistä perustiedoista kuten invapysäköinnistä, WC-tiloista, lainattavista apuvälineistä, mahdollisista opastuksista erityisryhmille (eriteltyä eli esim. selkokielen, viittomakielen tai näkövammaisille suunnattu opastus), sekä kahvilan, tallin ja grillipaikan saavutettavuudesta. Alueella liikkumisen osalta tulisi tarjota tietoa pyörätuolinkäyttäjille sopivasta harjureitistä kuten myös siitä, että kohteessa on osittain pyörätuolille soveltuvia kovapohjaisia reittejä, osittain luonnontilaisia harjupolkuja ja suuria korkeuseroja.

Jos esimerkiksi grillipaikalle päädytään tekemään siirrettävä luiska, tästä käytännön asiasta on hyvä mainita saavutettavuusosiossa etukäteen. Sinne kuuluu myös tieto kosketeltavan pienoismallin sijainnista ja siitä, missä kalmistoihin ym. saavuttamattomiin paikkoihin voi tutustua, jos ei fyysisesti pääse niiden luo.

Opastukset-osiossa voisi olla lista kohdetta esittelevistä ja Voipaalassa myytävistä julkaisuista, sekä linkki Museoviraston julkaisuja-sivulle, josta voi ostaa Rapola-tutkimuksia sarjaa. Opastuksiin sopisi luontevasti linkki myös Valkeakosken kaupungin sivuilta löytyvään ”Rautakuonaa ja Rapolan tarinoita” -opetuspakettiin.

Valokuvia suositellaan käytettäväksi helpottamaan asiakkaan orientoitumista. Jos sisäänkäynnistä yleisimmistä tulosuunnasta pystyy esittämään kuvan, vierailija tunnistaa olevansa menossa oikeaan paikkaan. Hänen varmuudentunteensa kasvaa, kun hän saa etukäteen mieleensä kuvan kohteesta. Rapolanharjun osalta em. kuvan löytäminen ei ole kovin helppoa. Ensimmäisenä tulee mieleen leveä panorama sisäänajon kohdalta kun uudet opasteet on saatu paikoilleen, mutta houkuttelevuuden ja kiinnostavuuden kannalta tällainen kuva ei ole paras mahdollinen, ellei siinä ole myös esim. hymyileviä ihmisiä, kukkia ym. kaunista. Vaihtoehtoisesti orientaatiota parantavan kuvan voisi ottaa heti aitan nurkalta viistoon vasemmalle, hetkestä, jolloin Voipaalan kartano ilmestyy ensi kertaa näkyviin.

www-sivuilla ja esitteessä kannattaa käyttää samaa karttaa. Nykyisessä esitteessä oleva kartta (kohdan 3.15.1. lisäyksillä) toimii hyvin. Silloin kun verkkosivuilla kerrotaan esimerkiksi vain kalmistoista tai painanteista, tekstin rinnalla voisi käyttää pelkistetymppää karttaa, johon on sijoitettu vain puheena oleva kohde.

Puhelinnumerot yhteystietoja-sivulla ovat tärkeitä lisätietojen saamiseksi. Lisätietojen kysymistä helpottaa, jos yhteystietojen yhteydessä on kerrottu eri ihmisten vastualueet.

Palaute-osio on aina myös hyvä olla tarjolla, kunhan palaute-viesteihin vastaaminen on organisoitua. Asiakas palaute antaa aina kehittämistoimien kannalta arvokasta tietoa.

4 Yhteenvedo työsuunnitelman pohjaksi

Taulukon on tarkoitus toimia tukena seuraavien vuosien aikana toteutettaville korjaustöille. Alla mainituille asioille on hyvä laatia toteutusajataulu ja nimetä vastuuhenkilö(t). Arvokkaassa kohteessa kannattaa käyttää aikaa myös visuaalisten asioiden miettimiseen. Onnistuneilla värityksillä, huolellisesti valituilla materiaaleilla ja kohdeympäristöön sopivilla

tekniikoilla ja työtavoilla saadaan aikaan kokonaisuus, jossa saavutettavuus ja esteettiset arvot linkittyvät saumatta yhteen kaikkien ihmisten iloksi ja hyödyksi.

Kohteen fyysinen saavutettavuus		
	Hyvää	Huomioitavaa
Liikennemerkkit	Löytyvät joka suunnasta	Viitta piilossa. Kts. 3.1.1
Pysäköinti		Tarvitaan 1–2 invapaikkaa. Kts. 3.2.1 Telineet pyörille?
Opasteet	Nykyiset hyvää yleiskieltä. Kuvia eläimistä ja kasveista. Termit purettu auki. Sopivat kauniisti maastoon.	Opasteet yhteistyönä. Kts. 3.2.2 Yleisopastusta tehostettava. Lisättävä viitoitusta. Lisättävä karttamerkkejä. Kontrastia parannettava. Kts. 3.7.2 Konsultoitava näkövammaisia. Piktogrammien käyttö. Kts. kuva 78. Nykyisiä tauluja laskettava. Tekstit riittävän suuriksi. Pinnat heijastamattomiksi. Harjun opasteiden tiedot jonnekin myös liik.esteisten saataville. Varoituskyltit jyrkkyyksistä ja putoamisvaarasta.
Kulkuväylät	Pihapiiri varsin toimiva.	Kynnyksiin luiskat/maannosto. Kts. 3.4 Tallin eteen hiekkatie, jos mahd. Kulkuväylät mielellään 1500 mm. Inva-WC:n hiekkatie kuntoon. Kts. 3.6 Ruohon pitäminen lyhyenä. Kalusteet vyöhykkeille. Kts. kuva 15 Istuimiin kädensijoja. Eroosiokohtiin siltoja tai maata. Kaiteita jyrkimpiin rinteisiin. Portaat vallille. Kts. 3.8.3 Harjulle riittävästi istuimia. Jyrkänteiden+painanteiden aitaaminen. P-tuolille sopiva reitti. Kts. 3.7.1 + 3.11.2
Apuvälineet		Lainattavaksi pyörätuoleja, rollaattori, kantoreppuja, lastenrattaat, koska alue on laaja. Kts. 3.7.1 / lainattavia apuv.
Talli	Mielenkiintoinen tila. Elämyksiä useille aisteille. Jännittäviä kulumisjälkiä.	Sisäänpääsy. Kts. 3.4 Sisäoven+karsinan oven poisto. Mahd. vähäinen kalustaminen. Riittävät kulkuväylät. Kalusteiden alle tilaa istuvan katsojan polville. Kynnyksiin luiskat. Oven pitäminen auki.

Grillikatos	Sateensuoja. Kaunis maalaismaisema.	Betonikorokkeelle pääsy. Kts. 3.5 Kaikille sopiva grilli. Riittävä tasanne toimimiseen.
Inva-WC	Loistavaa, että sellainen on. Kalusteet+kaiteet kunnossa.	Oven pitäminen auki. Kts 3.6 Kynnyksen madaltaminen. Oven kääntäminen. Lankavedinten lisääminen. Valokatkaisijan lasku. Kynnysmattoon liukueste.
Palvelujen ja tarjonnan saavutettavuus		
Näkemiseen liittyviä asioita		
Tiedonsaannin sovelluksia		Kosketeltavan pienoismallin suunnit.+toteutus. Kts. 1.2.4 + 3.4.5 Isoteksti- ja pistekirjoitusmateriaali. Kohokartta, kohokuvia näyttelyyn.
Opastukset ja avustaminen		Oppaiden koulutus kuvailemisessa ja liikkumisen ohjaamisessa. Kts. 3.4.5
Valaistus		Yleisvalo 150–200 luxia. Kts. 3.4.4 Riittävästi valoa teksteihin ja esineisiin. Taskulamppuja tarjolle.
Moniaistisuus		Eri aistien aktivoimista. Kosketeltavien kohteiden listaaminen ja merkitseminen. Kopioiden ja kohokuvien valmistaminen. Tallin kiinteiden rakenteiden osuus näyttely kokemuksesta. Tuoksuelämykset. Maistiaiset.
Kuulemiseen liittyviä asioita		
		Tarjolle luettavaa materiaalia. Audiovisuaalisiin materiaaleihin tarvitaan tekstitys. Viittomakielelle tulkattuja opastuksia. Tallin kaiun pehmentäminen näyttely- materiaaleilla. Kts. 3.4.4
Ymmärtämiseen liittyviä asioita		
		Kaikki tekstit selkeiksi. Selkokieliä versioita kopioina. Termit selitettävä auki. Tekstiä selventäviä kuvia. Taustatietoa kohteiden/näyttelyiden sisällöstä tarjolle. Näyttelyn rakenne mahd. selkeäksi. Selkokieliä opastuksia.
Astmaatikat / allergikat		
		Vältetään voimakkaasti allergisoivia materiaaleja. Siivotaan tilat säännöllisesti. Varataan alueelle kyypakkauksia käärmeiden ja ampiaisten varalta.

Yleistä opastetuista kierroksista	Oppaan asuun teemaan liittyvää. Teemaopastuksia ja tempauksia. Riittävästi kielivalikoimaa. Oppaiden kouluttaminen kuvailevaan, selkokieliiseen ja viittomakieliiseen opastukseen. Yleisön rohkaisemista apuvälineiden käyttöön: tuolit, kuulemisen apuvälineet, suurennuslasit, taskulamput.
Viestintä	
Graafinen suunnittelu	Tavoitteeksi aina selkeä taitto; keskeisten tietojen helppo löytyvyys, iso tekstikoko, selkeä kirjasin, selkeä kontrasti tekstin ja taustan välillä.
Kieliasu	Yleistajuinen kieli tärkeää. Selkokielen periaatteiden tunteminen. Kts. 3.15.1
Kielivalikoima	Suomi, ruotsi, englanti Kohdistetusti muita kieliä Maahanmuuttajaryhmien ym. kielivähemmistöjen huomioiminen.
Saavutettavuudesta tiedottaminen	Perustiedot esitteisiin, karttoihin www-sivuille Erityisesti messujen aikana lehtiin ym. Omissa opasteissa tiedottaminen. Tiedon oikeellisuus tärkeää. Muutoksista tiedottaminen.
www-sivut	Kehittäminen matkailijoiden tarpeisiin. Kts. 3.15.2 Saavutettavuusosio tärkeä. Houkuttelevuuden lisääminen. Onko teetetty käytettävyyden testaus? Toimivatko sekä graafisella, että tekstipohjaisella selaimella? Graafisen suunnittelun ohjeet pätevät täälläkin, samoin ohjeet kieliasusta. Kartat tärkeitä. Kuvat harkiten ja maltilla. Orientoitumista helpottavat kuvat. Huolellinen linkitys Voipaalan ja Sääksmäki-seuran kanssa. Linkkien päivityksistä huolehdittava. Palautteen käsittelyn varmistaminen.
Esite	Selkeää kieltä ja rakennetta on hyvä vaalia myös jatkossa. Kappalevälin väljennys. Karttaan lisää merkkejä. Kts. 3.15.1 Saavutettavuustiedot myös esitteeseen/karttaan. Piktogrammit käyttöön. Valokuvien määrän pohtiminen. Tekstikoon kasvattaminen, jos mahd. Kielivaihtoehtoja.